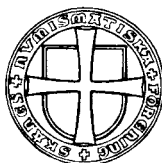

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nr. 4 November 2009

Enkeltfund af Harald Blåtands mønter

Sachsenpfennig fra Terslev

Falsk krone 1672

Normalvægtlodder fra Altona

Den kongelige Mønt- og Medaillesamlings årsberetning 2008

Karolingermønter på Ærø

Svenske bogsamlere

Ivann Bruun 1926-2009

Thomas Lautz 1951-2009

Medalje i anledning af genopførelsen af Møntmestergården i Den gamle By (formindsket gengivelse).
Se side 164

MØNTER

SEDLER

MEDAILLER

ORDNER

THOMAS HØILAND MØNTAUKTIONER

Det helt rigtige sted for dig, der vil
grundlægge, udbygge eller afhænde samlingen!

Indlevering søges til kommende auktioner.
Kontakt os for en uforpligtende vurdering.

**THOMAS
HØILAND
AUKTIONER** a/s

Frimærker
og Mønter

info@tha.dk
www.tha.dk

København

Lygten 37
2400 Kbh. NV
Tlf. 3386 2424

Århus

Muslingevej 40
8250 Egå
Tlf. 8612 9350

Hvorfor er der så få enkeltfund af Harald Blåtands mønter?

Nogle betragtninger om møntfunds repræsentativitet

Af Jens Christian Moesgaard

Jelling ved Vejle i Jylland var som bekendt "hovedstad" for Det danske Rige under kongerne Gorm den Gamle (senest 936-cirka 958) og Harald Blåtand (cirka 958-senest 987). Som allerede omtalt her i bladet tidligere i år (nr. 2, side 43-46), foretager Nationalmuseet, takket være en generøs donation fra Bikubenfonden, i årene 2009-2011 en satsning på forskning i og formidling af de kongelige monumenter i Jelling og deres historiske, politiske og kulturelle kontekst. I den forbindelse arbejder jeg, som nævnt her i bladet, i år med Harald Blåtands møntvæsen – den gruppe mønter, som Brita Malmer i sit banebrydende værk *Nordiska mynt före år 1000* kaldte for "korstyper" (Malmer 1966), og som også kaldes "Jellingemønter".

Når man kigger på skattefundene med disse mønter, falder det straks i øjnene, at de alle er gamle fund, gjort i 1800-tallet eller første halvdel af 1900-tallet. Hvis vi nøjes med at se på fund fra Danmark og Skåneland nedlagt i Haralds egen tid – det er nemlig i disse fund, at "korstypen" optræder i større antal – drejer det sig om følgende skatte: Siem 1842 (Malmer fund 25), Grønnerup 1842 (Malmer 22), Harndrup 1850 (Malmer 29), Sorø-egnen 1852 (Malmer 37), Bødstrup 1855 (Malmer 28), Södra Sandby 1882 (Malmer 61), Grågård 1887 (Malmer 21), Pilhus 1939 (Malmer 24), Baldringe 1944 (Malmer 45). Denne fordeling svarer fint til den kronologiske udvikling i fund af skatte fra middelalderen ca. 1050-ca. 1550 i Danmark (Grinder-Hansen 1992, s. 33). Keld Grinder-Hansen forklarer de mange fund fra 1800-tallet som et resul-

tat af landbrugets mere intensive udnyttelse af jorden i denne periode. Faldet i 1900-tallet skyldes landbrugets mekanisering – man ser lettere et par mønter glimte i jorden, når man går bag den hestetrukne plov, end når man sidder højt oppe på en traktor.

Det er imidlertid meget påfaldende, at der ikke er nogle fund fra det sidste halve århundrede – og det til trods for, at brugen af metaldetektoren som redskab til at finde oldsager har medført en mangedobling af fundene i Danmark siden 1970'erne (Horsnæs 2008; Bican 2009). For eksempel kendte Georg Galster 48 vikingetidige skattefund på Bornholm med i alt 5483 mønter (Galster 1980). I dag, blot 30 år senere, er der kommet 22 nye til med tilsammen over 7000 mønter (inf. Finn Ole Nielsen, Bornholms Museum, status 2007)! Men trods dette er der altså ikke dukket mange nye skattefund med Harald Blåtands "kors-mønter" op – der er kun enkelte spredte eksemplarer i et par fund nedlagt efter Haralds regeringstid. Som eksempel kan nævnes to stykker blandt de flere hundrede mønter i den store Skovvang-skat fra Bornholm, nedlagt efter 1017 (Heijne 2004, fund 5.86).

Endnu mere grelt bliver billedet, når man ser på enkeltfund (inklusive bopladsfund). Malmer kendte i 1966 kun ét enkeltfund fra det nuværende Danmark. Det stammer, passende nok, fra ringborgen Trelleborg, hvis opførelse i starten af 980'erne netop tilskrives Harald. Mønten blev fundet under udgravning i 1938-1939 (Nørlund 1948, s. 143 og pl. LIV,2; Malmer fund 41). Da Kirsten Ben-

dixen i 1988 udgav en opdatering af Malmers fundlister, kunne hun kun tilføje et enkelt nyt enkeltfund af en ”kors-mønt”. Den stammede fra de store udgravninger omkring landsbyen Vorbasse i Sydjylland, ikke langt fra Jelling (Bendixen 1988, nr. 18). Jeg har ikke gennemført nogen systematisk gennemgang af vore fundlister siden 1988, men i mit daglige arbejde på Den kongelige Mønt- og Medallesamling med bestemmelse af Danefæ-mønter mindes jeg ikke at have set en eneste enkeltfund ”kors-mønt” siden min ansættelse i 1997. Selv om der måske har været en enkelt eller to siden Bendixens publikation i 1988, er det i alt fald ikke noget, der kommer i store mængder.

Dette faktum er faktisk ret så bemærkelsesværdigt, for i samme periode er antallet af enkeltfund generelt set eksploderet, takket være de mange erfarne metaldetektorbrugeres anstrengelser rundt om i Danmark. For eksempel var antallet af enkeltfundne karolingiske mønter i Danmark (nuværende grænser) blot 7, da Bendixen udgav sin liste i 1988 (Galster 1951; Bendixen 1988). Da jeg udgav en status i 2006 var det 28 (Moesgaard 2006b). I dag er det 43!¹ Og for andre mønttyper kan man fremføre lignende tal (se Moesgaard 1999). Det bliver endnu mere påfaldende, når man konstaterer, at begge de kendte enkeltfund – fra Trelleborg og Vorbasse – stammer fra arkæologiske udgravninger. De er netop ikke, som ellers langt de fleste fund i Danmark, gjort af privatpersoner ved hjælp af en metaldetektor.

Hvordan kan det nu være? Her kan det være på sin plads at se lidt nærmere på andre mønttypers optræden blandt fundene. Faktisk er der en anden gruppe mønter, der glimrer ved sit fravær blandt detektorfundene, skønt den yderst hyppigt optræder i udgravninger, især i kirkegulvene landet over. Det er de senmiddelalderlige hulpenninge fra 1300/1400-tallet. De har det til fælles med ”kors-mønterne” fra 900-tallet, at de er meget tynde og ikke vejer ret meget (0,20-0,35 g for ”kors-mønterne”). Måske er det her, forklaringen skal

findes: Keld Grinder-Hansen har foreslået, at hulpenningene måske indeholder så lidt metal, at de ikke giver udslag på metaldetektoren (Grinder-Hansen 1998). Derimod fanges de i arkæologens sold (når tiden og udgravningsbudgettet eller tilstedeværelsen af frivillige medhjælpere ellers tillader den slags fine udgravningsmetoder...). Denne hypotese kan underbygges ved at drage en parallel til de berømte guldgubber fra Sorte Muld på Bornholm. Disse små tynde guldfoliefigurer fra jernalderen er for lette og tynde til at give signal på metaldetektoren, men dukker op i stort tal ved vandsoldning af jorden fra udgravninger (Adamsen med flere 2008, s. 19, 43, 180).

En lignende forklaring forekommer sandsynlig for ”kors-mønternes” vedkommende. De er som sagt lette. Man kan desuden fremføre endnu et argument for denne forklarings rigtighed. ”Kors-mønterne” er nemlig som sagt meget tynde. De knækker derfor ofte til mindre fragmenter i jorden, der vil være endnu sværere for metaldetektoren at fange. I forbindelse med mit projekt om Haralds udmøntninger har vi takket være Bikubenfondens donation kunnet ansætte Gitte Tarnow Ingvardson til, blandt andet, at undersøge fragmenteringsgraden af mønterne i skattefundene. Gitte ser på brudfladerne for at bedømme, om de ser nye og friske eller gamle og slidte ud (se også Screen 2006). Her viser det sig, at fragmenteringen af ”kors-mønterne” ofte er recent – det vil sige, at mønterne ikke var blevet fragmenterede af vikingerne, men derimod i jorden siden skattens nedgravning eller i forbindelse med fundets optagning. Vi har sågar eksempler på, at disse tynde mønter først er gået i stykker, efter de var kommet ind på Nationalmuseet! Det kan man eksempelvis se ved at sammenligne fotos taget af mønterne fra Pilhus-skatten, da den blev fundet i 1939, med mønterne som de er i dag. 23 ”kors-mønter” blev dengang fotograferet. Af dem er 16 i dag i samme stand som dengang, mens 6 har mistet helt små stykker og 1 har mistet et større stykke. For nogle eksemplarer mangler de et lille stykke.

Fig. 1. Pilhus-skatten. Nationalmuseet

Langt hovedparten af detektorfundene i Danmark stammer fra pløjede marker, hvor landbrugets redskaber har vendt og omrodet jorden adskillige gange. Her kan man forestille sig, at "kors-mønterne" er endnu mere udsat for at knække end i de dybere urørte arkæologiske lag eller når de er samlet i skattefundene. Det er således sikkert ikke den letteste fundgruppe at finde med metaldetektor.

Denne forklaring kan muligvis også bruges til at forklare den relative sjældenhed blandt detektorfundene af de såkaldte "Hedeby-halvbrakteater" fra 900-tallet (Malmers KG 7-9). Der er ganske vist lidt flere enkeltfund af dem i forhold til korsmønterne (fundlister i Malmer 1966 og Bendixen 1988, samt min erfaring ved Danefæbehandling siden 1997), men mange er de ikke. Disse mønter er også tynde og forholdsvis lette (0,15-0,65 g) og knækker let til mindre fragmenter.

Man tolker ofte enkeltfundne mønter som tab fra daglig handel og vandel (se Moesgaard 2006a). Mange enkeltfund af en bestemt mønttype betyder altså, at den har været brugt i aktivt møntomløb. I modsætning hertil har mønter, der kun eller hovedsagligt optræder i skattefund, lidt forenklet sagt mest været benyttet til passiv kapitalophobning. Man skal imidlertid passe på med uden videre at tolke fraværet af Haralds "kors-mønter" og andre små tynde mønter blandt enkeltfundene som et bevis på, at de ikke var i almindeligt aktivt omløb, men kun blev brugt som passiv kapital oplagret i skattefundene. Det kan selvfølgelig godt være tilfældet, men en mere sandsynlig forklaring er efter min mening de ovenfor opridsede tekniske forhold, der gør, at de må være underrepræsenterede i fundmaterialet i forhold til den rolle, de reelt spillede i datiden. Enkeltfundne mønter udgør et fantastisk kildemateriale til studiet af forne tiders møntbrug, men de udgør desværre ikke et 100 % repræsentativt udsnit af fortidens cirkulerende møntmasse. Man skal altid have de mulige faldgruber i baghovedet, når man benytter dette materiale.

Christian Adamsen, Ulla Lund Hansen, Finn Ole Nielsen, Margrethe Watt (udg.), *Sorte Muld*, Rønne 2008.

Kirsten Bendixen, "Nyere danske fund af merovingiske, karolingiske og ældre danske mønter", *Commentationes numismaticae* 1988, *Festgabe für Gert und Vera Hatz*, Hamborg 1988, s. 37-50.

Josefine Franck Bican, "Et rundt jubilæum på Møntsamlingen", *NNUM* 2009, s. 121-123.

Georg Galster, "Karolingiske mønter fundne i Danmark", *NNÅ* 1951, s. 28-40.

Georg Galster, "Vikingetidens møntfund fra Bornholm", *NNÅ* 1977-78 (1980), s. 5-246.

Keld Grinder-Hansen, "Fundtyper og sammensætningen af skattefund", *Danmarks Middelalderlige Skattefund*, bd. 1, København 1992, s. 26-41.

Keld Grinder-Hansen, "Dansk møntcirkulation i anden halvdel af 1300-tallet – nogle metodiske bemærkninger", *Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen*, København 1998, s. 36-40.

Cecilia von Heijne, *Särpräglat. Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800-1130)*, Stockholm 2004

Helle Horsnæs, "Roman coins and their context in Denmark", *Roman coins outside the Empire, Proceedings of the Workshop, Nieborów, Poland, 3-6 September 2005*, Wetteren 2008, s. 135-145.

Brita Malmer, *Nordiska mynt före år 1000*, Lund 1966

Jens Christian Moesgaard, "Enkeltfundne mønter fra vikingetiden. Foreløbige betragtninger" *Attende tværfaglige vikingesymposium*, Højbjerg 1999, s. 17-34.

Jens Christian Moesgaard, "Single finds as evidence for coin circulation in the Middle Ages – status and perspectives", *NNÅ* 2000-2002 (2006 (a)), s. 228-275.

Jens Christian Moesgaard, "Monnaies carolingiennes au Danemark : le résultat de missions diplomatiques et chrétiennes sous Charlemagne et Louis le Pieux ?", *Association française d'archéologie mérovin-*

gienne, bulletin de liaison 30, 2006(b), s. 51-54.

Poul Nørlund, *Trelleborg*, København 1948.
Elina Screen, "Om at forstå knækkede mønter. Knækkede angel-saksiske mønter i fund fra Norge", *NNUM* 2006, s. 56-61

¹ Der er desuden 6 karolingiske mønter fra skattefund og 4 fra ukendte fundomstændigheder. De fleste af disse er fundne før 1988.

Fig. 1. Korsmønt, fundet på Trelleborg. 1,5:1

Fig. 2. Korsmønt fundet på udgravningen i Vorbassee. Var itu, da den blev fundet. Cirka 1,5:1.
Foto Maria Svendsen, Nationalmuseet.

Fig. 3. Korsmønt fra Pilhus-skatten, fotograferet i 1939. 1,5:1.

Fig. 4. Samme mønt 2009 med mindre kantskade. 1,5:1. Foto: Maria Svendsen, Nationalmuseet.

Fig. 5. Korsmønt fra Pilhus-skatten, fotograferet i 1939. 1,5:1.

Fig. 6. Samme mønt 2009 med kraftig skade. Stykket er bevaret, men ikke med på foto. 1,5:1.
Foto Maria Svendsen, Nationalmuseet

Nyt om gamle Sachsenpfennige

Af Jens Christian Moesgaard

Intet bliver væk på et museum! Men det sker, at ting bliver forlagt. "Dislokeret" ynder vi at kalde det.

Et eksempel herpå blev omtalt her i bladet i februar-nummeret 2008¹. Det drejer sig om et møntfragment fra det store sjællandske Terslev-fund, nedlagt efter 940. I fundpublikationen beskriver Peter Hauberg det på følgende måde: "Grovt Præg som de saakaldte "Wendenpfennige". 10. Aarh. Fragm."² I Møntsamlingens Fundprotokol står der: "Efterligning af Christiana-religio-Typen. Lign. Wendenpf. 10. Aarh. Fragment"³. Man regner med, at Wendenpfennige, eller som de også kaldes, Sachsenpfennige, blev præget i Magdeburg eller omegn (fig. 1). Så Haubergs beskrivelse vakte naturligt nok Christoph Kilgers opmærksomhed under udarbejdelsen i slutningen af 1990'erne af hans afhandling om monetariseringen i det saksisk-slaviske grænseland ca. 965-1120. Han måtte imidlertid slå sig til tåls med, at den "trods intensiv efterforskning på møntsamlingen i København ikke kunne genfindes"⁴. Og således var situationen stadigt, da emnet på ny behandlede i dette blad i februar 2008.

For nyligt skulle jeg imidlertid i helt anden sammenhæng undersøge noget i samlingen af tyske vikingetidsmønter. Stor var min overraskelse, da jeg pludselig stod ansigt til ansigt med det bortkomne Sachsenpfennig-fragment fra Terslev. Den kongelige Mønt- og Medaillesamlings hovedsamling er opbygget som en systematisk samling, der i princippet skal dække alle mønter fra alle steder til alle tider. De er lagt op efter et system, der hedder "Landenes følge". For de tyske vikingetidsmønter indebærer det, at mønterne er inddelt efter møntsteder efter geografisk orden. For visse serier, såsom netop Sachsenpfennige, kan møntstedet ikke bestemmes helt præcist, men dog indenfor en bredere region. De lig-

ger så samlet i ordningen på den plads, hvor de geografisk omtrentligt hører hjemme. For nogle serier er det ikke muligt at tilskrive dem en geografisk region. Nogle få af dem bærer kejsernavn, og de ligger for sig selv i kejserorden. Det var netop her, under kejser Otto I, at det dislokerede fragment var blevet indordnet. Det var ikke særligt logisk, da indskriften jo ikke giver mening, og man faktisk ikke kunne læse noget kejsernavn på dem. Det er nok derfor, at fragmentet ikke havde ladet sig genfinde i sin tid. Nu er den imidlertid lokaliseret og er blevet overført til serien af Sachsenpfennige, hvor den mere logisk hører hjemme.

Det er et ganske lille fragment, hvor man på den ene side ser en kors-arm og på den anden toppen af templets tag. Denne type er, som angivet af Hauberg i ovenstående citat, en efterligning af Christiana Religio-typen med kors med kugler i vinklerne på den ene side og tempel på den anden. Den blev præget af flere af de karolingiske herskere. Mest almindelig er Ludvig den Frommes type, præget 822-840. Den del af indskriften, der er bevaret på fragmentet fra Terslev, består af en række l'er (fig. 2). Det svarer fint til Sachsenpfennigernes mange l'er afbrudt af enkelte O'er (fig. 1). Fragmentet vejer 0,19 g. Sammen med stykket fra Grisebjerggård-skatten, nedlagt efter 942/943, som blev fremlagt her i bladet i februar 2008 (fig. 3), dokumenterer dette fragment den tidligste fase af udmøntningen af Sachsenpfennige i 940'erne.

Sammen med fragmentet lå i samlingen et andet fragment, der også stammer fra Terslev-fundet⁵. Det er ligeledes en efterligning af Christiana Religio-typen (fig. 4). Der anes et OC på tempelsiden og et forvandsket MIP på korssiden, hvilket kan være reminiscenser af Ludvigs +HLVDOVVICVS IMP. Dette fragment vejer 0,63 g. Mon der er tale om en overgangstype mellem den oprindelige Chri-

Fig. 1. Sachsenpfennig, 2:1

Fig. 2. Fragment af Sachsenpfennig fra Terslevskatten. 2:1

Fig. 3. Fragment af Sachsenpfennig fra Grisebjerggårdsskatten. 2:1

Fig. 4. Fragment fra Terslevskatten. 2:1

stiana Religio-type og Sachsenpfennigene? Stilmæssigt minder de to fragmenter i alt fald en del om hinanden. Tanken er besnærende, men det lader sig ikke sige med sikkerhed, da vi desværre mangler holdepunkter for en bestemmelse af prægestedet for dette andet fragment. Det sidste ord om Sachsen-pfennigens oprindelse er næppe sagt!

¹ Christoph Kilger og Jens Christian Moesgaard, "Sachsenpfennig i Grisebjerggårdfyndet (tpq 942/3) – En ny pussebit i den tyske mynthistorien", *NNUM* 2008, s. 15-20.

² Peter Hauberg og Johannes Østrup, "Terslev-Fundets Mønter", *Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1914, s. 63-75, se s. 65, nr. 36.

³ Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Fundprotokollen nr. 1233.36.

⁴ Christoph Kilger, *Pfennigmärkte und Währungslandschaften*, Stockholm 2000, s. 49.

⁵ Hauberg og Østrup, nr. 35. Fundprotokollen nr. 1233.34.

DANSKE VIKINGEMØNTER

DV 2319	Ribe c.720-800. Sceatta Wodan-Monster.	1+-01	7000,-
DV 2232	"Næst ældste gruppe" c.900-950. Hedeby Hbg (1)	1+	11000,-
DV 774	Halybrateat c.965-975. Hedeby Hbg 1.	1 l. ks	3800,-
DV 2193	Hardeknud 1035-42. Lund Hbg 1.	1+	5000,-
DV 2297	Hardeknud 1035-42. Lund Hbg 23. OTHENCR	1+-1	6000,-
DV 2233	Hardeknud 1035-42. Lund Hbg 28. ALFPARD	1+	4900,-
DV 2218	Hardeknud 1035-42. Roskilde Hbg 32. BRVN (1/2 mønt) 01		3000,-
DV 2162	Hardeknud 1035-42. Viborg Hbg 41.	1/1(+)	5000,-
DV 1513	Hardeknud 1035-42. Ørbæk Hbg 42.	01-1+ toning	5200,-
DV 1526	Magnus d. Gode 1042-47. Lund Hbg 2. ALPARD	1+/1++	6500,-
DV 1528	Magnus d. Gode 1042-47. Lund Hbg 6. OVTHENCAR	1+	6500,-
DV 1471	Magnus d. Gode 1042-47. Slagelse Hbg 28.	1+ toning	7500,-
DV 1473	Magnus d. Gode 1042-47. Viborg Hbg 35.	1(+) revn	4500,-
DV 1531	Magnus d. Gode 1042-47. Hedeby Hbg 36.	1	4500,-
DV 2175	Stridsperioden 1044-46. Lund Hbg M1. SVERLCD	1+ toning	3500,-
DV 2134	Stridsperioden 1044-46. Roskilde Hbg M1. B.MZ12/350	1+	5000,-
DV2194	Svend Estridsen 1047-74. Lund Hbg 6.	1+	3800,-
DV 2214	Svend Estridsen 1047-74. Lund Hbg 8. PULFET	1+	4000,-
DV 2195	Svend Estridsen 1047-74. Lund Hbg 13.	1(+)	3800,-
DV 2186	Svend Estridsen 1047-74. Lund Hbg 25. Ansigt + S på rv.	1+	3800,-
DV 2273	Svend Estridsen 1047-74. Lund Hbg 28. ALTVAR	1(+)	3800,-
DV 2276	Svend Estridsen 1047-74. Roskilde Hbg 36.	1+	4000,-
DV 2223	Svend Estridsen 1047-74. Lund Hbg 45.	1(+)	3600,-
DV 1565	Svend Estridsen 1047-74. Viborg Hbg 57.	01 rvn	6000,-
DV 2298	Sv. Estrid1047-74. Viborg Hbg 65. KETIL WIBERGA	01-1+	6500,-
DV 2320	Svend Estrid 1047-74. Viborg Hbg 65. GRA WIBERGII	1+	5000,-
DV 2210	Harald Hein 1075-1080. Lund Hbg 1. THORGOT	01-1+	14500,-
DV 2290	Harald Hein 1075-1080. Lund Hbg 1. SVAFA	01	14500,-
DV 1419	Harald Hein 1075-1080. Viborg Hbg 6. ARNGRIM(1/2 mønt)		6000,-
DV 2182	Niels 1103-34. Roskilde Hbg 3.	Fuldkantet 1+	3800,-
DV 1577	Erik Emune 1134-37. Lung Hbg 1. ALVVIN	01-1+ l.ks	4500,-

MØNTER OG PENGESEDLER KØBES OG SÆLGES

Rekvirer prislister over antikke mønster, danske mønster, guldmonter, sedler m.m. Opgiv
venligst samleområde da listerne printes ud så de passer til samleområdet.

Åben mandag, onsdag, torsdag og fredag kl. 11 – 17,30.

Lukket tirsdag og lørdag.

HAFNIA COINS

Finn Rasmussen

Gl. Kongevej 172A

DK 1850 Frederiksberg C.

Tlf. /fax. *45 – 33217127

www.hafniacoins.dk

email: fr@hafniacoins.dk

Goda i London

Af Franck Abert

England, Æthelred II, Long Cross-typen, ca. 997-1003, møntmester Goda i London, fra Skovvangsskatten. Foto: Maria Louise Svendsen, Nationalmuseet. Forstørret gengivelse.

Under et praktikophold i juni 2009 på Nationalmuseet i København, organiseret af Jens Christian Moesgaard, fik jeg blandt andet til opgave at bestemme en række engelske mønter af Long Cross-typen, præget cirka 997-1003, fra den store vikingetidsskat Skovvang på Bornholm. Denne skat blev fundet for nogle år siden med metaldetektor af fritidsarkæologen Sebastian Lund, der straks kontaktede Bornholms Museum, som herefter kunne sikre skatten ved en udgravning¹.

Blandt mønterne var et eksemplar med bagsideindskriften +GO/D M'O/LVN/DEN. Den lod sig let opløse til Goda møntmester i London. Et rutineopslag i Jonsson og van der Meers liste over engelske møntprægere 973-1066 afslørede, at denne møntmester blandt andet var kendt i London for CRVX-typen

(cirka 991-997) og Helmet-typen (cirka 1003-1009)². Men for Long Cross-typen manglede den. Jeg har ikke haft mulighed for at undersøge, om den eventuelt skulle være blevet publiceret siden udgivelsen af Jonssons og van der Meers liste. Jeg har imidlertid alligevel fundet det relevant her at bringe et billede af mønten. Den vejer 1,35 g og er både bøjet og forsynet med pecks³.

¹ Cecilia von Heijne, *Särpräglat*, Stockholm 2004, fund 5.86.

² Kenneth Jonsson og Gay van der Meer, "Mints and Moneyers, c. 973-1066", *Studies in late Anglo-Saxon Coinage*, Stockholm 1990, s. 47-136.

³ Tak til Jens Christian Moesgaard for hjælp og dansk bearbejdning af denne tekst.

Numismatisk tidskrift på internet

www.myntstudier.se

Et fragment af en falsk københavnsk krone 1672 (Aagaard T5) fra Haslund ved Randers

Af Sven Aagaard

Fra en mark¹ lige syd for kirken i Haslund ved Randers er der til danefæbehandling på Nationalmuseet indleveret en række detektorfund. Foruden blandt andet forskellige fibulatyper, et såkaldt Guds Lam smykke af bronze og et par borgerkrigsmønter indkom et fragment af en mønt (fig. 1). På Den kongelige Mønt- og Medaillesamling er fragmentet i Fundprotokollen (FP 8026) beskrevet som ”formentlig samtidig efterligning af Christian V, krone, 1671 eller 1672, klippet fragment, jf. Hede 67”.

Under et 3 dages studieophold på Møntsamlingen, hvor jeg sammen med min kone blandt andet skulle undersøge og aftegne guld- og speciemønter fra Frederik III, blev jeg forevist fragmentet af museumsinspektør Michael Märcher. Fragmentet har en grå overflade og virker afvigende fra en ægte mønt. Endvidere er der tydeligt flere små skålførmede fordybninger i overfladen, som vidner om, at der er tale om en samtidig afstøbning af en ægte mønt. Altså ikke nogen egentlig efterligning som anført i Fundprotokollen.

Mine stempeltegninger af københavnske kronemønter fra Christian V er endnu ikke publicerede, så jeg var umiddelbart afskåret fra at stempelbestemme fragmentet. Der var dog ingen tvivl om, at det – som anført i Fundprotokollen – svarer til en københavnsk krone fra 1671 eller 1672. I mangel af stempeltegninger fremstillede jeg på stedet ved brug af mikroskoptegnemetoden² tegninger i over størrelse af fragmentets for- og bagside. Ved hjælp af disse tegninger var det muligt ved brug af mit medbragte stereomikroskop at stempelundersøge relevante københavnske kroner i Møntsamlingens Hovedsamling. Her identificeredes hurtigt en krone fra 1672 (hovedsamlingen 1672, nr. 78, Schou 14), som

var stempelidentisk med fragmentet. Den eneste afvigelse var, at den fundne krone i Hovedsamlingen har stempelstillingen 360° hvorimod fragmentet har stempelstillingen 180°. Fra 1665-1680 var Gotfred Krüger møntmester i København, og han anvendte konsekvent firkantede stempler, som resulterede i stempelstillingerne 90°, 180°, 270° og 360°³. Der er således intet ejendommeligt i, at den undersøgte afstøbning har en anden ud af disse 4 mulige stempelstillinger.

Fragmentet vejer 3,11 gram. Men hvad havde mønten oprindeligt vejet, og hvad var den lavet af? Det første spørgsmål kunne nemt besvares ved at aftegne omridset af den stempelidentiske krone i Hovedsamlingen i samme størrelsesforhold som fragmenttegningen (diameter 12,5 cm) og derpå veje udklip af de to tegninger på en elektronvægt (måleområde 2 decimaler). Udklippet af fragmentet vejede 0,18 gram mod 0,94 gram for udklippet af en hel mønt, hvilket giver en skønnet vægt for den oprindelige mønt på 3,11 gram \times 0,94/0,18 = 16,2 gram eller kun godt 70 % af en ægte krones krævede gennemsnitsvægt på 22,272 gram. Denne relative vejemetode foregiver ikke at have en stor præcision, men den efterlader dog ingen tvivl om, at den oprindelige, komplette afstøbning har været så undervægtig, at det har været forbundet med betydelig risiko at forsøge at bruge den til betaling.

Det andet spørgsmål krævede en massefyldebestemmelse, som kan foretages ved placere emnet i en ophængt trådkurv af tynd ståltråd, som fra et fast punkt nedsænkes i et glas vand placeret på en elektronvægt. Den benyttede massefyldebestemmelse bygger i praksis på, at fragmentet ved nedsænkning i vand udsættes for en opdrift, der kompen-

Fig. 1. Fragment tegnet ved mikroskoptegnetoden og foto.

Fig. 2. Krone 1672, Aagaard T5, stempelkombination 71-7/72-1.

seres ved et modsatrettet tryk, der svarer til vægten af fragmentets volumen i vand. Da massefylden af vand er 1 gram/cm^3 har man umiddelbart rumfanget af det nedsænkede objekt. Ved hjælp af en noget interimistisk måleopstilling, lykkedes det at bestemme rumfanget af fragmentet til $0,375 \text{ cm}^3$. Massefylden af fragmentet beregnes derved til $3,11/0,375 \text{ gram/cm}^3 = 8,29 \text{ gram/cm}^3$ eller lidt under kobbers massefylde på $8,93 \text{ gram/cm}^3$. Et rimeligt bud på metalsammensætningen kunne være bronze, som er en legering af kobber og tin (tins massefylde er $7,30 \text{ gram/cm}^3$). Antages det, at der ikke indgår andre metaller i fragmentet, kan kobberprocenten tilnærmelsesvis beregnes til ca. 60 % ud fra udtrykket: $8,93 \times a + 7,30 \times (1-a) = 8,29$, hvor a er kobberprocenten.

Vel hjemme igen kunne jeg finbestemme fragmentet til stempelkombinationen 71-7/72-1, som kendes for københavnske kroner slået i starten af 1672 (fig. 2)⁴. Man bemærker, at bagsidestemplet 72-1 har et udfyldt N i DAN-SKE ligesom på fragmentet. Konklusionen er

således, at fragmentet stammer fra en ulovlig bronzeafstøbning af en københavnske krone 1672, Aagaard T5, som efter al sandsynlighed er blevet opdaget på grund af sin markante undervægt. Efterfølgende er afstøbningen blevet hugget i stykker for at eliminere den fra om sætningen. Hvor destruktoren er sket og af hvem, kan man kun gisne om, ligesom vi savner forklaring på, hvordan og ad hvilke veje fragmentet er havnet på en mark ved Haslund.

¹ Stednummer 14.03.04 sb. 31. Se www.dkconline.dk.

² Aagaard 1994, "Anvendelsen af mikroskoptegnetoden til stempelundersøgelser", *NNUM* 1994, nr. 7, s. 138-145.

³ Aagaard 2004, *Frederik III, kronemønt, København, 1651-1670*, Dansk Numismatisk forening 2004, s. 32-33 og s. 35 inkl. tabel.

⁴ Aagaard 1998, "Beskrivelse af Christian V's københavnske kronemønt 1671-1692", *Numismatisk Rapport* 56, nr. 2, juni 1998, s. 65 og s. 94.

Normalvægtlodder fra Mønten i Altona

Af Henning Homann¹

I Altonaer Museums byhistoriske afdeling kunne man tidligere blandt andet se to møntvægtlodder, der benævnes Passagervægtlodder! Der menes passérvægtlodder, det vil sige vægtlodder med den lavest tilladte vægt for mønter i omløbet. De nævnte lodder er dog normalvægtlodder med vægt som nyprægede mønter. Vægtlodderne er af messing og præget som ½ speciedaler 1769 (Hede 9A) og 1 speciedaler 1776 (Hede 11C).² De har som håndtag en knop på midten.

På et inventarkort fra 1934 med fortegnelse over ni møntvægtlodder findes følgende korte beskrivelse af de to vægtlodder (i oversættelse): **“Møntvægtlodder** / Møntvægtlodder til speciedalere i dalerform, af messing/ 1) Speciedaler 1776, med knop og omskrift: Gloria ex amore patriæ [sic]. På bagsiden spejlmonogram C7 og D.G. DAN.NORW. GOTH.REX. / [...] / 4) ½ Sp.- daler, 1769. Med knop. Omskrift: D. G. NOR. GOT/REX; Spejlmonogram C7 / [...] / Oprindelse: Overtaget fra museets møntsamling (Møntkatalog nr. 88 ... 95 a, b).”

I registranten over museets mønt- og medaljesamling var de indført således (i oversættelse): “88 som nr. 67 Messing / Vægtlod til danske speciedalere fra 1776, med knop indsat i midten. 40 mm. / Forside: Sammenslynget C7 derover krone. / D. G. DAN. NOR. VAND. GOTH. REX / Bagside: Danmarks, Norges og Sveriges våben i ovalt skjold omgivet af to laurbærgrene uden krone. / GLORIA EX AMORE PATRIÆ under 17 C. H · L · 76 / Møntmester Caspar Heinrich Lyng i Altona 1771-83 L. s. 229. / L. -. C. Glückst. -. / (smgl. L. 123)” og “89 som nr. 67 Messing / Vægtlod som den halve danske speciedaler fra 1769, med knop indsat i midten. 36 mm. / Type som nr. 88, dog uden møntmesternavn,

i stedet bånd af laurbærgren.⁴ / Forside: GOT i stedet for GOTH, ved siden af C7: ½ - Sp. / L. - C. Glückst. - ”⁵. Det fremgår således, at de to lodder i 1934 blev overført til og nyregistreret i museets afdeling for mål og vægt.

I 2007 opdagede man ved nybearbejdning af museets møntsamling underdelen af en kasse til en møntvægt. Underdelen indeholdt en vægt, men ingen lodder, der var kun to tomme runde huller. De to nævnte møntvægtlodder passer præcist i de to huller i kassen. På undersiden af kassen er der en gammel etiket med inventarnummeret 603. I museets erhvervelsesbog står der ved år 1898, nr. 603: “Normal-Münzgewichte der Altonaer Münze, Herkunft [=herkomst]: Stadt-Kasse [i Altona]”.

Den kongelige danske Mønt i Altona var i drift 1771-1863. Møntens hovedbygning blev ødelagt under 2. Verdenskrig.⁶ Et gavrelief derfra findes i dag på ydermuren af Altonaer Museum (fig. 1-2).

Så vidt historien om den igen (næsten) fuldstændige møntvægt, der i det følgende skal beskrives nærmere.

1) Kassen (fig. 3)

Den er af ubejdet rødbøg, måler 16,7 x 9,5 x 1,8 cm og virker ikke synderligt professionelt fremstillet. Sidstnævnte indikerer muligvis, at den er unik. Kassens fire rum fremgår af fig. 3. Det tomme rum til venstre er til udligningslodder (fig. 4), låget dertil er ikke bevaret. På bagsiden af kassen er der to øskner til at fastgøre kassens låg med, ligesom der er endnu en øskne nederst lidt til venstre for spidsen af rummet til vægten.

2) Vægten

Dens udformning svarer til de møntvægte,

Fig. 1: Gavltreif fra Mønten i Altona. Nu på ydermuren af Altonaer Museum.⁹

Fig. 2: Udsnit af fotografi af Møntens bygning ud mod den daværende Annen Strasse i Altona. Altonaer Museum, inv.-nr. AB 2928. Foto: Emil Puls (1877-1941).¹⁰

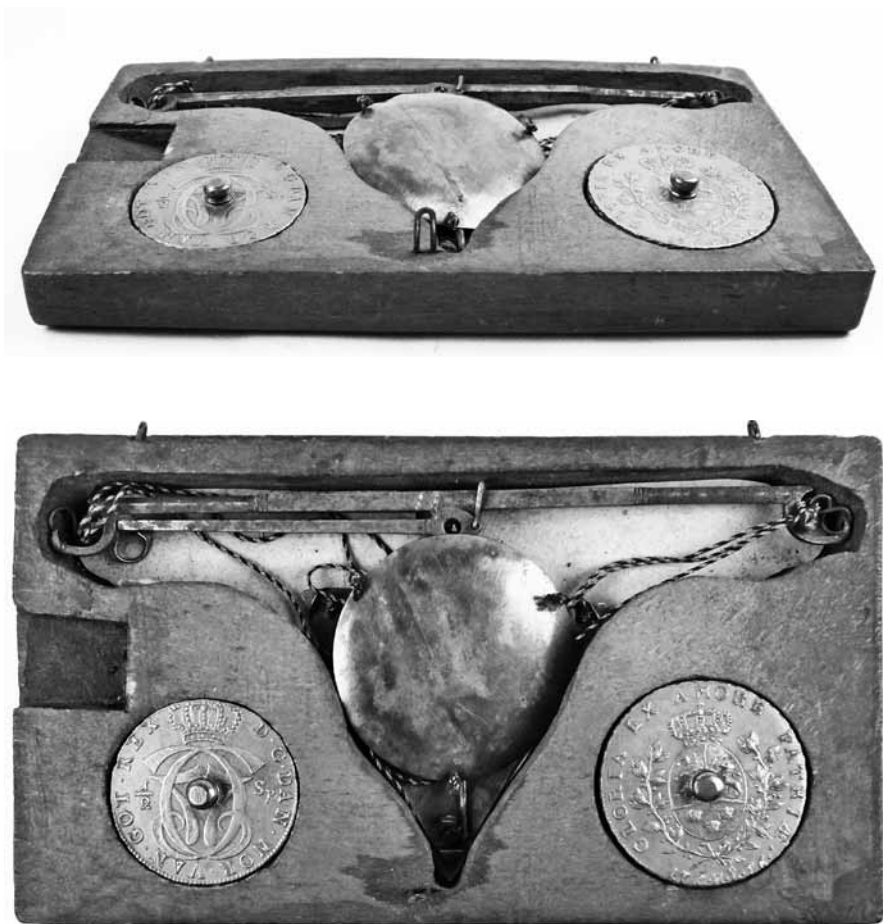

Fig. 3: Kassen med møntvægt og møntvægtlodder. Altonaer Museum.

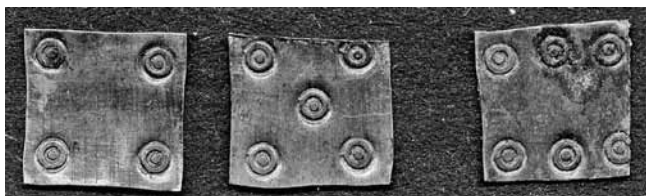

Fig. 4: Eksempel på tre udligningslodder fra en kasse (fig. 5) med møntvægtlodder til speciemønt fra 1787. Kassen og muligvis også udligningslodderne er fra Abraham Kruses (1745-1814) værksted i Schwelm, som ligger mellem Dortmund og Köln.¹¹ Der kendes møntvægte fra dette værksted fra 1772-1814.¹² Til en møntvægt hører seks udligningslodder, det vil sige es-lodder. Der går 4.352 es på en vægtmark. En es er således cirka 0,05 gram, da eksempelvis en kölnsk vægtmark er 233,855 gram. Hver punkt på udligningslodderne svarer til 1 es. Fig. 4 viser altså udligningslodder på 4-6 es. Privateje.

Fig. 5: Kasse med vægt og møntvægtlodder til 1, $\frac{2}{3}$ og $\frac{1}{3}$ speciedalere. Se tekst ved fig. 4. Privateje.¹³

der primært 1760-1820 blev fremstillet i det daværende hertugdømme Berg. Området ligger nu i den tyske delstat Nordrhein-Westfalen. Vægtstangen er smedet af jern, 15,6 cm lang og dens ender har form som en svanehals. Vægtskålene er af messing og hænger i mørkeblå/hvide snore. Den ene skål er hvælvet, rund og har en diameter på 4,9 cm. Den anden er flad, trekantet med hævede hjørner. Alle kanterne har en længde på 6,2 cm.

3) Lodderne

Begge lodder er øjensynligt præget med originale møntstempler. I modsætning til de senere lodder, der er præget efter møntreformen af 1788, er både for- og bagside præget.⁷ Desuden har de to lodder på bagsiden en knop indsat som håndtag.

3.1) Lod til ½ speciedaler 1769 (svarer til mønten Hede 9A). 14,47 gram. (fig. 6) På dette vægtlod, som er fremstillet med et møntstempel fra Rethwisch Slot, er møntmestermærket H·S·K· bortslebet. Mærket står for Hans Schierven Knoph, der var møntmester 1761-83 i København og 1768-70 på Rethwisch Slot. Der haves ingen forklaring på bortslibningen. Det er dog tænkeligt, at loddet er fremstillet efter lukningen af Mønten på Rethwisch Slot i marts 1770 på den nye i 1771 indrettede kongelige Mønt i Altona under møntmester Caspar Henrik Lyng (1771-84).

3.2) Lod til 1 speciedaler 1776 (svarer til mønten Hede 11C). 28,93 gram. (fig. 7) I modsætning til loddet beskrevet under punkt 3.1 er møntmestermærket C·H·L· bevaret på dette lod. Det står for Caspar Henrik Lyng.

3.3) Lignende lodder (fig. 8)

Der kendes kun et lod, som har ligheder med de to lodder på Altonaer Museum. Det er et lod med knop til 1 speciedaler med årstallet 1770. Der er ikke præget 1 speciedalere med det årstal. Ligesom ved loddet til ½ speciedaler 1769 er møntmestermærket fjernet. Loddet formodes at være præget på Mønten i Al-

tona efter lukningen af Mønten på Rethwisch Slot, selvom det anvendte stempel er graveret i København. I forhold til de to tidligere beskrevne lodder er der tre væsentlige forskelle: (A) Loddet er randdekoreret med riller. De to andre lodder er randdekoreret med et bladmotiv (fig. 6-7). (B) Knoppen har en afvigende form (fig. 6-7). (C) Med 27,84 gram har det en markant lavere vægt end loddet med årstal 1776, som vejer 28,93 gram. Dette særlige lod blev i 2006 af Frank Pedersen kaldt for "prøvemønt – afslag i messing". Det fremgår dog af ovenstående, at det også er et møntvægtlod.⁸

De tre lodder er de eneste kendte slesvigholstenske møntvægtlodder med knop, og de er også de eneste kendte fra perioden før 1787 (møntreformen i 1788).

¹ Artiklen er oprindeligt bragt på tysk i *Maß und Gewicht Zeitschrift für Metrologie*, 2007, nr. 83, 2019-22. Her bringes den i en ændret og udvidet udgave på dansk ved Michael Märcher.

² Hede, Holger: *Danmarks og Norges Mønter 1541-1814* 1977. 3. udg. København. 1978.

³ Inv.-Nr. 1934/216.

⁴ Som det fremgår af fig. 6 er der tale om Elefantordenens bånd.

⁵ Forklaring på forkortelser: "L." henviser til Lange, Christian: *Chr. Lange's Sammlung schleswig-holsteinischer Münzen und Medaillen*. I-II. Berlin. 1908-1912. Side 229 i dette værks bind I omtaler møntmester Caspar Henrik Lyng. "C. Glückst." henviser til kataloget over Emil Glückstadts Mønt- og Medaillesamling, *Numismatisk Forenings Medlems-Blad*, IX, 1924.

⁶ Se figur 3 i Märcher, Michael: Illustrationer af møntfremstilling, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2006, 103-110.

⁷ Flensborg, Peter: De Danske Møntvægtlodder. *Møntårbogen*, Charlottenlund, 1976, 200-202.

⁸ Pedersen, Frank: Mønterne fra Rethwisch Slot, *Numismatisk Rapport*, 90, 2006, 5-28, især side 14 og 17.

⁹ Fig. 1 og 3-8 er fotograferet af forfatteren.

¹⁰ Tak til Altonaer Museum for tilladelse til gengivelse. Ang. Emil Puls se Gorgus, Nina: *Die Photographische Kunstanstalt Emil Puls in Altona*. Hamburg. 1999.

¹¹ Unshelm, Günter: Die Goldwaagenfertigung im Herzogtum Berg und in der Grafschaft Mark, i *Romerike Berge* 1985, Heft 1, 31

Fig. 8: Lod til 1 speciedaler 1770. Diameter 41,3 mm, tykkelse 2,9 mm, højde inkl. knop 4,6 mm, knoppens diameter 6-7 mm, vægt 27,84 gram. Randdekoreret med rillemonstre. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. Devegge 4535.¹⁴

Nogle få kommentarer til artiklen: Normalvægtlodder fra Mønten i Altona

Af Frank Pedersen

Henning Homanns artikel følger med opdagelsen af de omhandlede vægtlodder et nyt og interessant afsnit til denne periodes mønthistorie. Vigtigt i den forbindelse er også, at Homann har kunnet fastslå, at den Rethwisch speciedaler 1770 i messing, der opbevares ved Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, ikke som hidtil antaget er et prøveafslag, men deri-

mod et møntvægtlod, selvom dets alt for lave vægt formentlig har betydet, at det ikke har kunnet anvendes som sådan. Man kan i øvrigt undres over, hvad der har været formålet med de flade knopper på midten af dette vægtlod – det er ikke håndtag, som det ses på de vægtlodder fra Altonaer Museum, som Homann beskriver. Man kan forestille sig, at vægt-

Fig. 1. vægtlod 1776, messing. Fra E.B. Müllers auktion 1976

loddet oprindeligt har været forsynet med et håndtag, der senere er bortslebet. Det kan i så fald være forklaringen på loddets nuværende lave vægt.

Artiklen berører kun perifert de møntprægninger, der fandt sted i perioden. Homann skriver, at de to Altona vægtlodder "øjensynligt er præget med originale møntstempler", og det har en stempelundersøgelse af et antal mønter fra den pågældende møntprægning til fulde kunnet bekræfte¹. Vægtloddet, $\frac{1}{2}$ specie 1769, er slået med samme stempelpar, som anvendtes til $\frac{1}{2}$ specie-udmøntningen, Hede 9A, cirka syv år tidligere på Mønten i Rethwisch slot². Tilsvarende er specie-vægtloddet 1776 slået med stempler fra udmøntningen af specier i Altona i 1775-1776, Hede 11C. Vægtloddets forside- og bagsidestempler er fundet at være i stempelkæde med to andre stempler i udmøntningen, henholdsvis et forside- og et bagsidestempel. Specie-stemplernes eksakte kronologiske rækkefølge har ikke kunnet bestemmes, men koblingsskemaet viser, at vægtlods-stemplerne ikke er de sidst anvendte og derfor formentlig ikke har været brugbare,

da specieprægningen afsluttedes³.

De to vægtlodder må formodes at være slået i samme periode, en antagelse, der understøttes af, at $\frac{1}{2}$ speciemønterne i 1769 er præget med riflet rand i modsætning til $\frac{1}{2}$ specie-vægtloddet, der fremstår med samme mønstrede randpræg som specie-vægtloddet.

Afslutningsvis kan det oplyses, at der på en E.B. Müller auktion i 1976⁴ blev udbudt en "Privat vægtlodsspecie? (sic!) messing, 1776, 26,0 g" (fig. 1). På baggrund af Homanns artikel må det kunne fastslås, at også dette stykke er et vægtlod, og at det er af samme type som de beskrevne Altona-lodder. Stykket er ganske vist uden knop, men bærer tydelige mærker efter noget, der meget vel kan være spor heraf. Stempelundersøgelsen har vist, at også dette vægtlod er slået med forside- og bagsidestempler fra specieudmøntningen i Altona, Hede 11C, idet der har kunnet påvises stempeleidentiske mønter fra denne udmøntning⁵. De pågældende stempler indgår i koblingsskemaet som et særskilt stempelpar, der ikke er koblet til de øvrige stempler. Vægtloddets randpræg er mig ukendt⁶.

-
- ¹ Frank Pedersen, upublicerede undersøgelser.
² Stempelidentisk mønt beror bl.a. ved Den kgl. Mønt- og Medaillesamling i København.
³ Mønt med forside, stempelidentisk med vægtlodet, beror blandt andet ved Flynderupgård Museet, Nordsjælland, Danmark. Mønt med bagside, stempelidentisk med vægtlodet, er blandt andet udbudt på Thomas Høiland auktion 9, lot 696.
⁴ E.B. Müller, auktion 1, lot 85, d. 12.-13. november 1976.
⁵ Stempelidentisk mønt beror blandt andet ved L.E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling, nr. 7786, Museet på Frederiksborg Slot, Hillerød, Danmark.
⁶ Er der blandt læserne kendskab til udseendet af dette vægtlods randpræg, vil information herom med glæde blive modtaget på telefon 47 38 48 75.

Møntvægtlodder og 1770'ernes specie-udmøntninger i Altona

Af Michael Märcher

De på de foregående sider af Henning Homann¹ og Frank Pedersen² omtalte to normalvægtlodder fra Mønten i Altona må qua deres udformning, vægtlodskassen og proveniens høre sammen. Det sandsynliggør begge forfattere, og Frank Pedersen pointerer ud fra stempelstudier og randdekoreringen, at de må formodes at være fremstillet samtidigt i månederne omkring årsskiftet 1775-76, og 1776 er da også årstallet på det ene lod. Den pengepolitiske udvikling og udmøntningerne i Altona peger også i denne retning, da lodderne ikke kan betragtes som hørende til udmøntningerne på Retwisch Slot i 1768-70 eller til Speciereformen i 1788, hvortil der fra cirka 1787 blev fremstillet en anden type møntvægtlodder. Der er ikke udmøntet ½ eller 1 speciedaler i Altona i perioderne 1771-74 og 1780-85. Som årstallet på specievægtlodet angiver, må vægtlodderne være fra omkring 1776. Det giver god mening i forhold til pengepolitikken og udmøntningerne på den i 1771 oprettede Mønt i Altona. Efter opstart med udmøntninger fra oktober 1771

til februar 1772 af cirka 1.128 rd. i ½ skilling (Hede³ 38) og cirka 11.679 rd. i 1 skilling (Hede 37) i kobber samt af 341 styk speciedukater (Hede 1) og 207 styk christiandor (Hede 5A) i guld, blev der ikke udmøntet i Altona før 1775⁴. Det var der adskillige pengepolitiske, økonomiske og tekniske årsager til, som det her vil føre for vidt at komme ind på⁵.

Som nyligt omtalt her i bladet⁶, besluttede Finanskollegiet i januar 1776, at rigets møntsteder skulle udmønte specie-mønt frem for kurantmønt. De to vægtlodder må knyttes til den ændring, der også medførte, at private kunder, f.eks. købmænd og handelshuse i Altona og Hamborg, fra januar 1776 kunne få udmøntet ½ og 1 speciedaler på Mønten i Altona uden at betale slagskat. Slagskatten var møntherrens direkte fortjeneste ved udmøntning, og den var tidligere fastsat til ¼ % på indenrigsk specie-mønt. Et tidligere regulativ for private kunders udmøntninger på Mønten i Altona blev ændret med hensyn til specie-mønt, så der nu ikke var nogen kvantitets-hensyn, og kunderne kunne ved indlevering

af sølv mod blot 2 skilling per 1 speciedaler eller $1\frac{1}{4}$ skilling per $\frac{1}{2}$ speciedaler få sølvet udmøntet. De 2 og $1\frac{1}{4}$ skilling skulle nogenlunde dække de reelle omkostninger ved udmøntningerne, f.eks. arbejdstid og brændsel. Fjernelsen af slagskatten skulle fremme produktionen af speciemønt og spare staten for omkostningerne ved udmøntningerne. I praksis fik private kunder til tider ikke udmøntet deres indleverede ædelmetal. Mønten købte i stedet ædelmetallet af kunderne og betalte med den efterspurgte mønttype. Det var blandt andet på grund af stordriftsfordele og hastighed rentabelt for begge parter. Ved indlevering af ædelmetal blev der taget hånd om de forskellige problemer, krav og afgifter i forhold til lødigheden af det indleverede ædelmetal.

Forsøget på at opstarte betydelige specieudmøntninger var ikke særlig vellykket i Altona. Der var ganske vist kort før ændringen blev offentliggjort fremstillet 126.748 styk 1 speciedaler (Hede 11C) i december 1775 og januar 1776 til statens brug ved Kieler Omslaget⁷, men det var først fra september 1777, at der igen blev udmøntet speciemønt – og det både for staten og private kunder⁸. Omfanget var ikke stort, selvom udmøntninger generelt stod på indtil april 1779. Det blev blot til 1.092 styk $\frac{1}{2}$ speciedaler (Hede 12A) og 113.422 styk 1 speciedaler (Hede 11D).

Det er således nærliggende at forstille sig, at de to vægtlodder blev fremstillet omkring januar 1776, da Mønten skulle gøres klar til udmøntninger af de to mønttyper, som for så vidt også skulle udmøntes for første gang på Mønten. Det er ikke oplagt, at lodderne skulle være fremstillet tidligere end december 1775 eller senere end primo 1776. En undersøgelse af Altonamøntens specieudmøntninger peger således ret nøje på den samme datering af vægtlodderne som Frank Pedersens randdekorerings- og stempelstudier.

¹ Henning Homann: Normalvægtlodder fra Mønten i Altona, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2009, s. 146-152.

² Frank Pedersen: Nogle få kommentarer til artiklen: Normalvægtlodder fra Mønten i Altona, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2009, s. 152-154.

³ Holger Hede: *Danmarks og Norges Mønter 1541-1814 1777, 1778*, København, 3. rev. udg.

⁴ Specieudkatenerne er udmøntet i oktober 1771 og christiandorerne er udmøntet i oktober-december 1771 (muligvis blot i oktober). Der blev fra maj til omkring juni 1775 udmøntet 22.721 styk christiandor (Hede 5B). Dem skulle Overskattedirektionen bruge i grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. For at komplettere denne lille artikels forskellige oplysninger om 1770'ernes nævneværdige udmøntninger i Altona bør tre udmøntninger nævnes 1) der blev i perioden januar 1778 - maj 1779 udmøntet cirka 201.153 rd. i 2 sk. (Hede 33B), 2) der blev i perioden december 1778 - april 1779 udmøntet cirka 5.670 rd. i 24 sk. (Hede 28A) og 3) der blev i perioden juni - november 1779 udmøntet cirka 15.759 rd. i 2 sk. (Hede 33B).

⁵ Oplysningerne i nærværende artikel om udmøntningerne i 1770'erne og de konkrete ændringer i 1776 stammer fra Michael Märcher: Mønten i Altona 1771-1812, kandidatspeciale i historie, Aarhus Universitet, 2005.

⁶ Michael Märcher: Presser og prægestempler – produktionsproblemer på Mønten i Kongsberg 1776, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2008, 59-68, se især side 59 inkl. note 3 og 4.

⁷ Se Michael Märcher: Afslag og Omslag – udmøntning til pengemarkedet i Kiel 1776, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2007, 31f.

⁸ Her er der set bort fra de 1.000 styk 1 speciedaler, der i december 1776 blev fremstillet til en fremmed møntherre (Oldenburg). Der var i henholdsvis foråret og august-september 1776 udmøntet 1.000 albertsdaler og 200 pistoler (guld) til Oldenburg. Der blev i 1781 og i 1792-93 også udmøntet til Oldenburg på Mønten i Altona.

Auktioner på internettet www.lauritz.com

Lauritz.com er i dag Danmarks største auktionshus og Skandinaviens førende kvalitetsauktion på internettet. På få år har Lauritz.com etableret en handelsplatform med over 300.000 besøg og 130.000 bud ugentligt. Hver dag introduceres ca 1.000 nye varer.

Handel på www.lauritz.com bygger på åbenhed, overskuelighed og tillid. Klik ind på www.lauritz.com og læs, hvordan du hurtigt, nemt, sikkert og billigt kan sælge og købe effekter på auktion. Hvis du vil sælge eller have vurderet din samling, kan du kontakte 1 af de 14 lokale Lauritz.com huse i Skandinavien.

Sælgersalær kun 10% (min. kr.100,- pr. lot)

Købersalær kun 18%

Afregning senest 30 dage efter hammerslag

Alle varer sættes på auktion senest 14 dage efter indlevering

Kvalitetsfoto af alle auktionsnumre

Fyldestgørende varebeskrivelse

Kvalificeret numismatisk betjening

Forsendelse mod betaling

Lauritz.com

A bid better

København/Herlev 4450 9800 · Helsingør 5858 5891 · Roskilde 4674 4040
Næstved 5577 3004 · Århus 7020 4460 · Aalborg 9812 3000 · Kolding 7633 6030
Ringkøbing 7244 9999 · Odense 6396 2240

Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling 2008

Forskning, foredrag, undervisning og kongresaktiviteter.

Nationalmuseets fastansatte museumsinspektører har hvert tredje år forskerår, hvor man får lov at hellige sig et forskningsprojekt indenfor museets samlinger. Helle W. Horsnæs afsluttede i 2008 manuskriptet til bogen *'Crossing boundaries – An analysis of Roman coins in Danish contexts'* der er under udgivelse på Aarhus University Press. Bogen er den første større syntese om romerske mønter og deres rolle i jernalderens Danmark.

Jens Christian Moesgaard afsluttede 15. april en frikøbsperiode på 5 måneder, betalt af Kulturministeriets Forskningspulje/Tipsmidlerne. Resultatet blev en længere artikel om småmønt-omløbet i Normandiet 1337-1577. Arbejdet baseres hovedsagligt på analysen af møntfund, og der er dermed paralleller til studiet af møntomløbet i middelalderens Danmark. Artiklen er under udgivelse i *Revue Numismatique* 2009.

Michael Märcher har i forbindelse med sit PhD-projekt været på studieophold i Altona-Hamburg, Kongsberg og Wien.

Jørgen Steen Jensen har været på studieophold i Cambridge, Fitzwilliam-museet, i forbindelse med udarbejdelse af manuskript til bind 10 af *Medieval European Coinage. Nordic and Baltic Countries*.

Arbejdet med udgivelse af foredragene fra Samlingens seminar i Damaskus i november 2007 (se *NNUM* 2008, s. 172, 175) påbegyndtes i 2008.

I dagene 23.-24. oktober afholdt Møntsamlingen (ved Helle W. Horsnæs) i samarbejde med Centre of Textile Research (CTR) ved Københavns Universitet det internationale seminar *Communicating Identity in Italic Iron Age Communities*. Helle W. Horsnæs holdt foredrag med titlen *The Mint as a Means*

of Promoting Identity. Akterne fra kongressen udgives vinteren 2009/2010 på Oxford University Press (redaktion ved M. Gleba og H.W. Horsnæs).

Møntsamlingen var sammen med Arkæologi på Århus Universitet og møntsamlingen på British Museum medorganisator på symposiet *Silver Economy, Monetisation and Society in Scandinavia*. Det blev afholdt på Århus Universitet i december (*NNUM* 2009, s. 34). Jens Christian Moesgaard holdt foredrag om pecking i Danmark i 900-tallet.

Møntsamlingen troppede op med tre personer til The Varangian Network Seminar i Elbląg, Polen, juni. Det var meget udbytterigt og skabte kontakter til kolleger i området. Vi besøgte blandt andet udgravningerne af Truso, der i vore dage er nogle brakmarker mellem en landevej og en jernbanelinje, men som i vikingetiden var en vigtig handelsplads (fig. 1-2). Meget tyder endda på, at den var grundlagt og beboet af skandinaver. Fundmaterialet er udstillet på Elbląg museum (fig. 3). Gitte Ingvardson holdt foredrag med titlen *Danish Crusades as an Economic factor* og Jens Christian Moesgaard talte om Harald Blåtands mønter.

Staben deltog desuden i følgende arrangementer (udvalg):

Michael Andersen:

Symposium "Hvorfor segl? Seglkundskaben, nyt fokuspunkt for kunsthistorien", Université Charles-de-Gaulle, Lille, oktober: *Medieval seals and metal detectors*

Helle Horsnæs:

Projektlederkursus

En række omvisninger for studerende i klassisk arkæologi (KU) og oldtidkundskab (SDU).

Deltagelse i seminarer om Sjællands jernalder (Kroppedal Museum, 24. april), Nordlige Verden (Nationalmuseet, 16.-17. juni), The Varangian Network's studierejse og seminar i Elbląg (Polen) 19.-23. juni (se ovenfor). Deltog i Third Academia Belgica – Francqui Foundation Conference "Quantifying Monetary Supplies in Greco-Roman Times" afholdt til ære for Francois de Callatay 29.-30. september på Det belgiske Institut i Rom. Foredrag på seminar for det arkæologiske netværk Danmark – Polen på Kroppedal Museum 27.-28. maj (om fund af guldmonter i Danmark); Jan Nordbø forelæsning i Oslo 28. oktober (se *NNF-Nytt* 2008, nr. 3, s. 42-43); 'Communicating Identity' (se ovenfor).

Gitte Tarnow Ingvardson:

Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab, marts: Møntcirkulation på Sjælland i sen vikingetid og tidlig middelalder
The Varangian Network Seminar, se ovenfor.
Organisationen af danske museers årsmøde, Fuglsø, november: Årets Danefæ.

Jens Christian Moesgaard:

Folkeuniversitetet, København, februar: Nye fund fra vikingetiden
Sorbonne, Paris, marts: undervisning om enkeltfundne mønter.
Byarkæologisk møde, Ribe, april: Mønters anvendelse i handel i ældre middelalder.
Nationalmuseets Jelling-konference, maj: Harald Blåtands mønter.
Kulturmindeforeningen, Nykøbing Falster, oktober: Møntfund fra Lolland-Falster.
Tværpilen, Taastrup, november: Nyt vikingefund fra Normandiet.
Sen vikingetids kunst, Nationalmuseet, november: Harald Blåtands mønter.
Kolloquium zur mittellalterlichen Numismatik, Münster: Harald Blåtands mønter.

Michael Märcher:

Museumsklubben, Nationalmuseet, februar 2008: Mønter og møntsteder – produktion og politik

Dansk Numismatisk Forening, oktober 2008: Prægeteknik i Danmark 1750-1900

Se i øvrigt publikationslisten herunder.

Udstillinger

Møntsamlingen har i nogle montrer i det smukke Medaljerum mulighed for at organisere mindre særudstillinger. I lyset af samlingens ressourcesituation er denne aktivitet dog blevet nedprioriteret, således at udstillinger står i længere tid, før de bliver udskiftet.

I starten af året fortsatte udstillingen af islamiske mønter (se *NNUM* 2007, s. 162, 165). I forbindelse med De olympiske Lege afholdelse i Peking satte vi takket være bidrag fra S. C. Van Fonden fokus på vor righoldige kinesiske samling. Udstillingen *Kunstfærdige Kina – betalingsmidler fra en anden verden* var tilrettelagt af Gitte Tarnow Ingvardson og Else Rasmussen og åbnede 8. august. Den gængse opfattelse, at mønter er runde, blev sat på en hård prøve, da blandt andet sneglehusmønter, smukke redskabsmønter og teblokke blev præsenteret. I udstillingen kunne man også se Kauri-skaller, også kaldet porcelænssneglehuse, der er blandt verdens ældste penge, og har været brugt i store dele af Asien og Afrika. I Kina blev de indført som betalingsmiddel mellem 16. og 11. århundrede før vor tidsregning. Efterligninger af redskaber i bronze, kniv- og som her vist spademonter (fig. 4), hører også til blandt de ældste kinesiske mønter fra omkring 500 før vor tidsregning. Mønterne er sandsynligvis inspireret af de genstande, der tidligere blev anvendt som naturalpenge eller i bytthandler. I det kinesiske kalendersystem er hvert år symboliseret af et dyr. Grisens år er forbundet med lykke og velstand, og den lille trægris dekoreret med cash-mønter er en lykkebringer (fig. 5). Forbindelsen mellem grise og velstand er velkendt i store dele af verden. Eksempelvis er den mest almindelige sparebøsse udformet som en gris.

Fig. 1. Marek Jagodziński fra Elbląg Museum fortæller om udgravningen på vikingehandelspladsen Truso. På netop dette sted blev der få dage før vort besøg fundet et fragment af en Madelinus-triens i guld fra 600-tallet. Til venstre ses Mateusz Bogucki fra det polske videnskabsakademi, der står for bestemmelse af mønterne fra Truso, og Søren Sindbæk, en af initiativtagerne til den meget vellykkede tur til Polen. Foto: HWH.

Fig. 2. På Elbląg Museum kan man se denne model af, hvordan noget af Truso kunne have taget sig ud. I baggrunden er der et foto af landskabet, som det tager sig ud i dag. Foto: HWH.

Venneselskabet

Selskabet Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner havde i 2008 Poul Henning Knudsen som formand, Michael Andersen, Preben Nielsen, Jan Zahle samt Jørgen Steen Jensen som bestyrelsesmedlemmer. Anne Sofie Nobel er forretningsfører. Medlemstallet er godt hundrede, ganske mange er livsvarige medlemmer.

I 2008 har Samlingen takket være støtte fra Venneselskabet kunne indkøbe et antal bøger, der er nødvendige for vort arbejde.

Andre funktioner

Møntsamlingens stab har også andre funktioner. Helle Horsnæs er ph.d.-vejleder for Line Bjerg, Grundforskningsfondets Center for Sortehavsstudier, Aarhus Universitet. Hun er ligeledes medlem af redaktionskomiteen for *Acta Hyerborea*. Jens Christian Moesgaard er redaktør af *NNUM*, Else Rasmussen er regnskabsfører for samme, for Ernsts Legat og for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning (DSOM), sidstnævnte sted er hun også sekretær. Helle W. Horsnæs er indvalgt i Videnskabernes Selskabs syllogekomité, hvor Jørgen Steen Jensen var formand (afgået 2009). Han er også for tiden hovedredaktør for *Nordisk Numismatisk Årsskrift* samt bi-vejleder for Michael Märchers ph.d.-projekt. Michael Andersen er medlem af bestyrelsen for Ernsts Legat og for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning (DSOM)

Fund

Det gode samarbejde med amatørarkæologer, der finder mønter med metaldetektor, har medført et stort antal fund, hvoraf mange falder ind under danefæreglerne. Mønterne kommer ind i en lind strøm, og derfor kan det til tider være svært at følge med til registreringen. Så denne opgave har i disse år førsteprioritet i samlingens daglige arbejde. Faktisk er det suverænt den største enkeltopgave blandt Samlingens mange opgaver – vi bruger hvert år over et årsværk til bestemmelse af fund-

mønter.

Som følge af Nationalmuseets resultatkontrakt med Kulturministeriet har der været ekstra fokus på et nedbringe efterslæbet af uregistrerede fund. I 2008 fortsatte Gitte Ingvardson og Michael Märcher indsatsen på dette område.

I 2008 har vi færdigbehandlet 207 fund med i alt knap 1300 mønter (FP 7726-7932). Vi har tidligere publiceret fundlister i Kulturarvstyrelsens årsberetning om dansk arkæologi, *Arkæologiske Udgravninger i Danmark*. Den er imidlertid ophørt som trykt publikation, og vore ressourcer har ikke været til at publicere fundene andetsteds. Den sidste årlige fundliste, årgang 2002, blev i 2008 publiceret i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003-2005. Fundene bliver fremover – efterhånden som tiden er til det – indberettet til Kulturarvstyrelsens database over arkæologiske fund, Det kulturhistoriske Centralregister (DKC), der er tilgængelig på internettet (www.dkconline.dk).

Trykte arbejder

Når intet andet angives er udgivelsesåret 2008.

MICHAEL ANDERSEN

”Danske segl fra middelalderen til forsegling af breve”, i Outi Järvinen (red.), *Scripta varia numismatica Tuukka Talvio sexagenario dedicata* (Publications of the Finnish Numismatic Society nr 6), s. 253-259.

”Medieval Seal Matrices found at Castles and Castle Mounds in Denmark – What does Archaeology tell us about their Use?” I Noël Adams, John Cherry & James Robinson (red.), *Good Impressions: Image and Authority in Medieval Seals* (British Museum Research Publications No. 168), s. 71-76.

Anmeldelse af James Graham-Campbell & Magdalena Valor (red.), *The Archaeology of Medieval Europe*, i *KUML* 2008, s. 325-327.

”Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling 2007”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 172-179.

Fig. 3. Nogle af de næsten 1000 vikingetidsmønter fundne i Truso ses her i udstillingen på Elbląg Museum. Til venstre ses fragmenter af sammenklappelige vægte til at veje mønter og sølvgenstande med. Foto: HWH.

HELLE W. HORSNÆS

”Danske fund af romerske bronzemønter – og det der ligner”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2008, s. 8-13 (samme artikel senere trykt i *Antikkens Venner* nr. 85, marts 2009, s. 3-9).

”Roman coins and their contexts in Denmark”, in: A. Bursche et al. (eds.): *Roman Coins outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions*. Acts of the ESF/SCH Exploratory Workshop Radziwiłł Palace, Nieborów (Poland) 3-6 September 2005, *Collection Moneta* 82, Wetteren 2008, s. 135-145. ”Romerske mønter”, i Chr. Adamsen, U. Lund Hansen, F.O. Nielsen, M. Watt: *Sorte Muld*, Rønne 2008, s. 114-117. [English version to appear in 2009]

(Med Jiří Militký, Prag): ”Boian coins in Copenhagen”, *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003-2005 (2008), 5-20.

(M. fl.) redaktion af: *Et klassisk kalejdoskop* (Klassisk Arkæologiske Studier 3), Aarhus University Press 2008.

GITTE TARNOW INGVARSDON

”Blandt bønder og byfolk. Møntbrug i Roskilde og omegn ca. 1000-1250”, *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2008, s. 203-218

JØRGEN STEEN JENSEN

(Med Jens Erik Skydsgaard), ”Rudi Thomsen 21.7.1918 – 30.3.2004”, *Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Oversigt over Selskabets Virksomhed* 2006-2007, s. 260-265.

”P.O.Brøndsted as Keeper of The Royal Cabinet of Coins and Medals”, i: Bodil Bundgaard Rasmussen, Jørgen Steen Jensen, John Lund, Michael Märcher (red.), *Peter Oluf Brøndsted (1780-1842). A Danish Classicist in his European Context*, Kongelige Danske Videnska-

Fig. 4. En spademønt fra omkring 500 før vor tidsregning kunne ses i vor lille udstilling af kinesiske betalingsmidler i forbindelse med OL i Peking.

bernes Selskab. Historisk-filosofiske Skrifter 31. s. 249-263

"Monetary Circulation in Denmark from c. 1100 to c. 1500", i: Stanislaw Suchodolski, Mateusz Bogucki (ed.), *Money Circulation in Antiquity, the Middle Ages and Modern Times. Time, Range, Intensity*, International Symposium on the 50th Anniversary of Wiadomości Numizmatyczne, Warsaw 13.-14. Oct. 2006. Warszawa-Kraków 2007, s. 167-177. [2008].

(Med Rikke Agnete Olsen), "Niels Matthias Saxtorph og Danmarks kalkmalerier", *hikuin* 34, s. 7-10.

"Regionale forskelle på udmøntning og møntbrug i Danmark ca. 1050-ca.1500", *hikuin* 35, s.151-160.

"Henning Poulsen 8.02.1924-17.07.2008", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 180-181.

"Middelalderlige møntstedsarkiver: En mulig baggrund for tårnbrakteaten fra Tallinn omkring 1220", i: *Scripta Varia numismatica Tuukka Talvio sexagenario dedicata*. Publications of the Finnish Numismatic Society, no.6,

Helsinki, s. 99-105.

"Om venneforeninger og museers samarbejde med selskaber og foreninger", *Rambam Tidsskrift for Jødisk Kultur og Forskning* 17, s. 46-47.

"Danefæ 2002", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003-2005, s. 290-309.

Redaktion af *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003-2005.

(Med Bodil Bundgaard Rasmussen, John Lund og Michael Märcher) redaktion af *Peter Oluf Brøndsted (1780-1842). A Danish Classicist in his European Context*, Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filosofiske Skrifter 31.

JENS CHRISTIAN MOESGAARD

"Udbredelsen af reguleret møntøkonomi i geografisk perspektiv ca. 600-ca. 1150", *hikuin* 35, 2008, s. 133-150.

"Fra Milano til Alrø II", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 141-142.

(Med Christoph Kilger) "Sachsenpfennig i Grisebjerggårdfyndet (tpq 942/3) – en ny pusselbit i den tyske mynthistorien", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 15-20.

"Efterligning af en normannisk mønt fra 1000-tallet", *Scripta varia numismatica Tuukka Talvio sexagenario dedicata*, Helsinki, s. 67-74.

"Vikingetidsmønter", C. Adamsen, U. L. Hansen, F. O. Nielsen, M. Watt (udg.), *Sorte Muld*, Rønne 2008, s. 122-123

"Vikingskibe og andre skibe på mønter", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 166-167.

"Dateringen af Christian IIIs mønter 1534-1540", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 119-127.

"L'importation de monnaies étrangères dans l'empire carolingien", *Bulletin de la Société française de numismatique* 63-8, oktober 2008, s. 170-172.

(Med Thibault Cardon, Richard Prot, Philippe Schiesser) "Le premier trésor monétaire de type Viking en France. Denier inédit d'Eudes pour Beauvais", *Revue Numismatique* 164,

Fig. 5. Kinesisk lykkebringer i form af en trægris dekoreret med cash-mønter.

2008, s. 21-40 (kortere dansk version i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 77-79 og *Fund og Fortid*, nr. 3, s. 9-11).

”Cinq collections de monnaies ducales normandes (X^e-XIIe siècles)”, *Haute-Normandie Archéologique*, 13-2, 2008, p. 49-58.

Anmeldelse af Signe Horn Fuglesang og David M. Wilson (udgivere), *The Hoen Hoard. A Viking gold treasure of the ninth century*, Oslo-Rom, 2006. I *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 129-130.

Redaktion af *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 4 numre, 184 sider.

MICHAEL MÄRCHER

”12 skilling, 3 roser og 12 tons sølv – en udmøntning i København 1716-18”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 95-102.

”Finland 1 mark 1922 – enestående udmøntning i København”, i Järvinen, Outi (red.), *Scripta varia numismatica Tuukka Talvio sexagenario dedicata*, Helsinki, s. 155-170.

” “hvad endnu er skeet er mere for Publikum

end for Videnskaben” - Det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet 1832-42”, *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003-05, s. 167-227.

”Presser og prægestempler – produktionsproblemer på Mønten i Kongsberg 1776”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 59-68.

”Tegning og regning, stempel og stjerne – G.V. Bauerts første Klopstockmedaljer”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 107-116.

Anmeldelse af Den Svenska Mynthistorien – Frihetstiden och den gustavianske perioden 1719-1818, Stockholm, 2007, i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 86-89.

Redigeret (sammen med Bodil Bundgaard Rasmussen, Jørgen Steen Jensen & John Lund), *Peter Oluf Brøndsted (1780-1842): A Danish Classicist in his European Context*. Historisk-filosofiske Skrifter 31. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.

Fortegnelse over medarbejdere

Michael Andersen, overinspektør¹.

Gitte Tarnow Ingvardson, museumsinspektør.

Nadia Eva Haupt (januar og februar, redaktion af akterne fra symposiet i Damaskus, november 2007)

Helle W. Horsnæs, museumsinspektør, forskerår.

Jens Christian Moesgaard, museumsinspektør (frikøbt 15. november 2007-15. april 2008).

Michael Märcher, ph.d.-studerende fra marts til september og december (stipendium betalt af Danmarks Nationalbank), videnskabelig medarbejder oktober og november².

Else Rasmussen, overassistent (23/37³)

Maria Louise Storm Svendsen, studentermedhjælp.

Jørgen Steen Jensen (pensioneret pr. 31/12-2007) kommer fortsat på samlingen.

Trykning af årsberetning betalt af Den kongelige Mønt- og Medaillesamling (tilskuds-midler).

Michael Andersen

¹ Michael Andersen er ligeledes leder af Danmarks Middelalder og Renæssance.

² Michael Märcher arbejdede i januar-februar for Danmarks Nationalbank (udstillingsarbejde angående pengesedler).

³ Else Rasmussen fordeler sin tid mellem Møntsamlingen og Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Danmarks Middelalder og Renæssance.

Bogen om Møntmestergården i Den gamle By i Århus

Som omtalt i sidste nummer af *NNUM* er den genopførte Møntmestergård fra Borgergade i København for nyligt åbnet for publikum i Købstadsmuseet Den gamle By i Århus. I den anledning har museets direktør Thomas Bloch Ravn skrevet en bog, således at man også kan besøge det statelige hus i ro og mag hjemme i sin egen sofa.

Det er en på samme tid meget smuk og yderst instruktiv bog. De mange og smukke illustrationer i stort format gør det til en fornøjelig oplevelse at bladre i bogen. Teksten veksler elegant mellem nærmest reportagestil og gedigen akademisk udredning. Læseren får god oplysning om bygningen, dens historie, kvarteret, den lå i, dens beboere gennem tiderne, de sociale forhold, totalsaneringen af hele kvarteret i 1940'erne og 1950'erne, de ikke-gennemførte planer om at genrejse bygningen et sted i København og endeligt genopførelsen i Den gamle By i Århus. Teksten er opdelt i små kapitler på en halv til en

hel side. Det indbyder til at pluklæse hist og her og blive klogere på så forskelligartede emner som "At bygge i bindingsværk", "Forhuse og baghuse", "Principper for restaurering", "Stuk" og "Herrens parykkammer".

Noget af det mest spændende at læse om er, hvordan et hus ændrer udseende og social status i tidens løb. Huset er bygget i 1683 som bolig for kongens møntmester, Gregorius Sessemann. Allerede i 1690'erne skete der ændringer i indretningen. I 1720'erne blev bygget et trappehus til på bagsiden af huset. Kort tid efter blev hele huset gjort dybere, så gårdfacaden flugtede med trappehuset. I 1760'erne foretoges en stor nyindretning af 1. salen. I 1800-tallets første år blev huset igen ombygget og indrettet med butikker og flere lejligheder. Herved forsvandt mange af de fine arkitektoniske detaljer (kapitlet hedder "klassicistisk hærværk"!). Kvarteret var ved at blive forslummet, men Møntmestergården hørte ikke til de værste af bygningerne i Bor-

gergade, og da hele kvarteret blev nedrevet i 1940'erne, blev netop denne gård nedtaget og lagt på magasin til genopførelse.

En så kompleks bygningshistorie stiller store udfordringer til det frilandsmuseum, der skal genopføre bygningen. Bogen fremlægger på fornemste vis de overvejelser, staben i Den gamle By gjorde sig i den anledning. Det blev opgivet at føre huset tilbage til sit oprindelige udseende ved opførelsen i 1683 eller ved tilføjelsen af baroktrappen i 1720'erne. Alt for mange bygningsdele var forsvundet i tidens løb og skulle have været rekonstrueret. Samtidigt ville det betyde, at mange senere tilføjelser ikke ville være kommet med ved genopførelsen, skønt de var af høj kvalitet og bevarede i god stand, såsom eksempelvis barok-rummene mod gården. På den anden side ønskede man heller ikke at genopføre huset, som det havde stået ved nedbrydningen i 1944. Da var det nemlig deklareret i forhold til sin oprindelige pragt.

Man valgte derimod en midterløsning, nemlig at genskabe den stand, huset havde efter den store modernisering i 1760'erne. Det havde flere fordele. Dels ville det tilføre Den gamle By noget, den ikke havde i forvejen, nemlig et højborgerligt københavnsk interiør af højeste kvalitet. Dels var der bevaret temmelig meget originalt fra den periode. Noget var komplet, andet var delvist bevaret, men dog så meget, at man kunne lave en sikker rekonstruktion. Andet måtte derimod genskabes ud fra paralleller til andre bygninger fra perioden. Denne løsning medførte selvfølgelig, at nogle bygningselementer fra 1800-tallet ikke ville blive benyttet. De er imidlertid ikke tabt, da de er lagt på magasin.

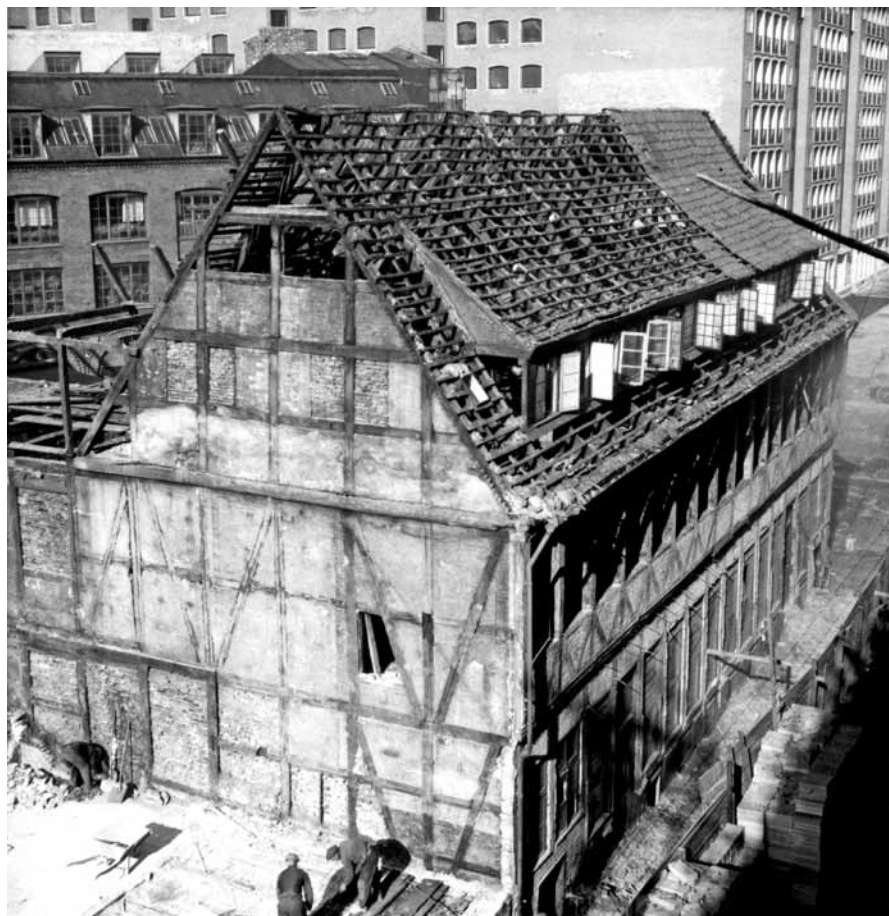
Et andet dilemma var, om man skulle vise de oprindelige bemalinger af døre, paneler og så videre i den falmende tilstand, tidens tand havde givet dem. Man valgte imidlertid i stedet at male det hele op på ny, således at museums-gæsten kunne få et indtryk af den friske farvepragt, som de oprindelige beboere og besøgende havde kendt. De oprindelige farvelag er bevaret trygt og godt under den nye bemaling.

Møntmester Christian Wineke den Ældre. Miniature i Den gamle By.

Når huset og bogen overhovedet omtales i dette blad, er det selvfølgelig på grund af Møntmestergårdens tilknytning til ... møntmestrene. Bygningen har aldrig huset selve møntprägningen, der fandt sted på en nabo-grund i den nu forsvundne Helsingørgade. Møntmestergården var derimod bolig for tre på hinanden følgende møntmestre. Den blev som nævnt opført af Gregorius Sessemann i 1683. Hans efterfølger, Christian Wineke den ældre overtog gården i 1690. Siden forblev gården i Wineke-familiens eje indtil 1752, hvor Christian Wineke den yngres enke Ingeborg solgte huset.

I Den gamle By er bygningen som nævnt genopført, som den stod i 1760'erne. Det vil sige, at den fremtræder som på et tidspunkt, hvor den ikke længere blev beboet af møntmestre. Det betyder imidlertid ikke, at bygningen ikke rummer adskillige elementer, som også møntmestrene har kendt, for moderniseringen i 1760'erne vedrørte ikke hele huset. Blandt de ældre bevarede elementer er der først og fremmest bygningen i sig selv med det oprindelige hus fra 1683 og Winekes trappe og tilbygning mod gården fra 1720'erne. Facadens bemaling som et illuderet stenhus stammer fra 1700-tallets første år og er også Christian Wineke den yngres værk. Baroktrappen fra 1720'erne med dens

Møntmestergården nedtages i 1944. Borgergade blev ved saneringen udvidet fra 10m til 25m bredde. Derfor ligger det nye hus i baggrunden langt tilbagetrukket i forhold til Møntmestergårdens facadelinje. Foto i Kbh. Bymuseum.

bemaling i blå illuderet marmor fra 1740'erne har Wineke også stået for. Sammen med det bemalede loft med fuglemotiver fra 1690'erne i den store sal i stueetagen er det nok bygnings fineste detaljer. 1. salens repræsentative rum mod gaden blev fuldstændigt nyindrettet i 1760'erne og har således intet med møntme-

strene at gøre. Derimod blev samme etages kamre mod gården ikke istandsat ved den lejlighed, og de står som Christian Wineke den yngre kunne have kendt dem. Så også for den møntinteresserede er der meget at se på i Møntmestergården.

*Fugleloftet får et lag beskyttende lak af maler Franz Sedivy, før det nedtages i 1944.
Foto: Københavns Bymuseum*

Baroktrappen males af Den gamle Bys håndværkere

Kan der da slet ikke rejses kritikpunkter mod Den gamle Bys bog om Møntmestergården? Ikke mange, men personligt kunne jeg godt have ønsket mig en grundplan til bedre at hitte rede i de mange rum, der beskrives i bogen. Fremhæves skal også portrættet af Christian Wineke den Ældre, som side 24 gengives efter en miniature i Den gamle By. På forsiden af tidsskriftet *Skalk* 2009 nr. 3 vender samme portræt imidlertid omvendt. En mindre undersøgelse af sagen viste, at *Skalks* gengivelse er den korrekte, og at billedet i Den gamle

Bys bog ved en fejl er blevet spejlvendt. Og så mangler der side 38 oplysning om, at den afbildede mønt fra 1740 med det fine sejlskib er præget til brug i Dansk Vestindien, ikke i selve Danmark. Men man kan selvfølgelig bare selv læse møntens indskrift: XII . SKIL . DANSK . FOR . DE . DANSK . AMERIC . INSULER . Det hører med til historien, at de dansk-vestindiske mønter var adskilligt ringere end de samtidige dansk-norske.

Både bog og besøg i Den gamle By kan varmt anbefales. Museet fejrer i år sit 100 års jubilæum. Det fremgår af Thomas Bloch Ravn's tekst, at det ambitiøse projekt med genopførelsen af Møntmestergården har givet museet mod på at kaste sig ud i andre store projekter. Et besøg på hjemmesiden www.dengamleby.dk afslører, at det drejer sig om projektet Den moderne By, hvor museet genopfører et forstads kvarter som det kunne have set ud i 1974. Nogle allerede eksisterende huse på museet indrettes som i 1927. Arbejdet er gået i gang¹. Men det er en helt andet historie...

Jens Christian Moesgaard

Thomas Bloch Ravn, *Møntmestergården. Fra Borgergade i Nykøbenhavn til Torvet i Den Gamle By*, Risskov 2009. 208 sider, stort format, rigt illustreret, indbundet. Pris 298 DKK. Forlaget Klematis, Østre Skovvej 1, 8240 Risskov, Danmark, www.klematis.dk. ISBN 978-87-641-0389-2.

¹ Medlemsbladets redaktors barndoms herlige legeplads har allerede måttet lade livet for at give plads til udvidelsen...

Sensationelt fund af karolingiske mønter på Ærø

Af Jens Christian Moesgaard

For nyligt blev en hidtil upågtet mark forvandlet til en vigtig handelsplads fra Vikingetiden. Det skete, da amatørarkæologerne Steen Agersø og Poul Andersen med deres metaldetektor ved Havsmarken på Ærøs østkyst fandt en lang række metalgenstande, heriblandt 46 islamiske og 10 karolingiske mønter. Langelands Museum er for tiden i gang med at undersøge det trekantede område på cirka 150x270 meter nærmere, og der vil sikkert snart komme interessant nyt. Her skal blot gives en foreløbig præsentation af de fundne mønter samt de implikationer, de har for vor forståelse af møntbrug i det tidlige 800-tal.

En af de karolingiske mønter er præget i minebyen Melle i Vestfrankrig. Desværre kan man ikke afgøre, om den stammer fra Karl den Stores (768-814) eller Karl den Skaldedes tid (840-877), da de benyttede samme mønttype. De øvrige ni er præget 822/823-840 under Ludvig den Fromme. Hidtil var der kendt 43 karolingiske mønter i Danmark, så 10 mønter må siges at være en betydelig forøgelse af fundmængden. Faktisk er Havsmarken den plads i Danmark med det største antal karolingiske mønter overhovedet. De 46 islamiske dirheme dækker perioden cirka 780-940. De ældste af disse mønter har dog nok allerede været gamle, da de kom til Danmark. Ved sammenligning med andre fund kan man nemlig påvise, at islamiske mønter var sjældne i Danmark før 850, hvorefter de dominerede møntmassen i godt 100 år.

Med sine 56 mønter rangerer Havsmarken blandt de større fundpladser i Danmark for mønter fra vikingetiden. Kan det dreje være et skattefund, som ploven har ramt og spredt i mulden? Sandsynligvis ikke, fordi mønterne – både de karolingiske og islamiske – lå

meget spredt ud over marken uden mærkbare koncentrationer. Desuden er det usandsynligt, at 800-talsmønter i så stort tal som her kunne optræde i et skattefund sammen med 900-talsmønterne. Fund af fine bronzefibler og vægtlodder hører heller ikke med til et typisk skattefund, der normalt består af ædelmetal.

Den mest sandsynlige forklaring på mønternes tilstedeværelse på Havsmarken er, at de er tabt én for én. Det samlede fundbillede tyder på, at der fandt handel sted på lokaliteten. Skibe kunne her komme ganske tæt ind til kysten. Cirka 500 meter mod syd har Langelands Museum år tilbage undersøgt tomten af Sankt Alberts kirke, som blev anlagt som et befæstet område allerede i 700-årene. Befæstningen og handelspladsen må altså have eksisteret samtidigt.

Ovenstående udredning peger i retning af, at de karolingiske mønter har været brugt til handel på Havsmarken, endda så aktivt, at hele 10 er blevet tabt og ikke genfundne. Det lyder måske ikke i underligt i vore øre, men i forhold til vor hidtidige viden om anden fjerdedel af 800-tallet er det intet mindre end sensationelt. I Ribe brugte man muligt lokalprægede mønter i et meget velordnet møntvæsen allerede i 700-tallet, og det fortsatte ind i næste århundrede (Claus Feveile, Ribe Studier. Det ældste Ribe, Ribe-Højbjerg 2006). I Hedeby (nuværende Nordtyskland) benyttes lokalprægede og karolingiske mønter i 800-tallets første halvdel (Ralf Wiechmann i *Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu*, 36, 2007), mens man i Kaupang (Oslofjordområdet, sandsynligvis under dansk indflydelse) på samme tid så småt begyndte at bruge karolingiske og engelske mønter (Dagfinn Skre (udg.), *Means of Exchange*, Århus

2007). Men derudover var brugen af mønter så godt som ukendt i Danmark før de islamiske dirhemers indtog efter 850. De hidtidige fund af karolingermønter i Danmark stammer mest fra stormandsgårde. På Tissø i Vestsjælland lå de på stormandsgården og kultområdet, men netop ikke på markeds- og håndværkspladsen (Lars Jørgensen i NNÅ 2000-2002, s. 190-207). Mønterne er hele, og mange af dem gennemborede. De er sandsynligvis ikke brugt som betalingsmiddel, men som smykker eller amuletter i de højere samfundslag. Der kan ikke herske tvivl om, at de har været tillagt en symbolsk kraft. Det ses af, at flere eksemplarer har været udsat for bevidst ødelæggelse (Skalk 2004, nr. 6, s. 12-17).

Næsten alle karolinger-mønterne i Danmark er fra før 840, en periode, hvor vikingetogterne til Karolingerriget knap nok var kommet i gang, så de kan ikke være kommet som bytte. På baggrund af de hidtidige fund havde jeg fremsat en teori om, at de karolingiske mønter var kommet herop som gaver til de lokale fra karolingiske diplomater og missionærer (Skalk 2004, nr. 6, s. 12-17). Jeg anså – modsat min kollega Ildar Garipzanov (NNÅ 2003-2005, s. 65-92) – handel som en usandsynlig årsag, da vi jo ikke kendte handelsrelaterede fund. Det gør vi nu. At mønterne, som vi så ovenfor, har været brugt på en anden måde på stormandsgårdene, gør ikke historien mindre interessant.

Nøje udvalgt – fire private svenske bog- og manuskriptsamlinger

Fire svenske samlere, Sonny Serrestam, Björn-Otto Hesse, Jan-Olof Björk og Kjell Holmberg har indvilget i at åbne deres numismatiske bog- og manuskriptsamlinger for interesserede læsere. Resultatet har været fire personlige beretninger om deres samlinger og den historiske sammenhæng, de er indgået i, specielt set fra samlerens eget synspunkt. Samtidig skal det bemærkes, at flere af forfatterne, ud over at være samlere, også har bidraget på professionel vis til svensk numismatisk litteratur. Mest kendt er vel Björn-Otto Hesse, som i 2004 publicerede en svensk numismatisk bibliografi, som omfatter hele området indtil 1903¹.

Bogen er udstyret med talrige elegant opstillede farvebilleder, optaget af mesterfotografen Gabriel Hildebrand. Disse billeder lader læseren dele samlerens glæde over sjældenhederne, eksempelvis et brev fra stor-samleren Sven Svensson til den yngre kollega Gunnar Ekström om den svenske del af tyskeren Herman Vogels møntsamling. Man får et begreb om størrelsen på de bogsamlinger, der

omtales, når Björn-Otto Hesse oplyser, at han 'kun' har cirka 65% af de 2.336 numre, der er optagne i hans ovennævnte bibliografi over ældre svensk numismatisk litteratur! Jan-Olof Björk, formand for Svenska Numismatiska Föreningen, har blandt andet interesseret sig for litteratur om den svenske kobberudmøntning i 16- og 1700-tallet og bringer nogle pragtfulde illustrationer til svensk bjergværksdrift. Kjell Holmberg, der er medforfatter til en fortegnelse over moderne svenske numismatiske tidsskrifter², antyder sin fascination af den nyere og nyeste mønthandels talrige publikationer, mens Sonny Serrestam har haft held til at få fat i flere pragteksemplarer af den svenske numismatiske litteratur. Der er således noget for enhver smag og pengepung, hvis man vil samle numismatica på papir.

Der er noteret en enkelt mangel i den ellers så fortrinlige bog, nemlig et personregister, hvor man ville have kunnet finde de mange samler- og forfatternavne, der er spredt i bogen.

JSJ

Frédéric Elfver (red.), *Noga Utvalt – betydande enskilda numismatiska bok- och manuskriptsamlingar i nutida Sverige*. Kungliga Myntkabinettet, Box 5428, SE-114 84 Stockholm. 104 trespaltede sider. ISBN 91-89256-36-0. Pris: 80 SEK.

¹ Bibliografien, der udgivet af Svenska Numismatiska Föreningen som bd. 42 af *Numismatiska Meddelanden*, er anmeldt her i bladet 2006, s.76-78.

² Udgivet af Numismatiska Klubben i Uppsala 2004, anmeldt her i bladet 2006, s. 78.

Thomas Lautz

7. marts 1951 – 30. juni 2009

Thomas Lautz, den kendte tyske numismatiker med verdensomspændende ideelle interesser, døde som følge af en ulykke under en rejse gennem Kina, 58 år gammel. Han havde siden sin ungdom interesseret sig for numismatik, både forskning, formidling og kommercielt (Tyll Kroha, Kölner Münzkabinett). Fra 1983 overtog Lautz fra Tyll Kroha ansvaret for Kreissparkasse Kölns mange udstillinger, hver af dem med et ledsagende temahæfte, *Das Fenster*. I maj i år kom det foreløbigt seneste nummer (173)¹.

Thomas Lautz var på mange måder forbundet med Norden (broderen Andreas bor i Tana i Nordnorge), og han var ofte i København. Lautz debuterede i *Das Fenster* januar 1972 med på otte sider at skrive om '1000 Jahre Skandinaviske Münzen', og hæftet fra maj, 'Faszination Arktis', viser over 40 sider blandt andet en mængde nordiske arktiske medaljer (se omtale i *NNUM* 2009, s. 120). I hvert fald

en af de i hæftet viste medaljer skyldes Thomas Lautz' eget initiativ og foretagsomhed, nemlig Hugo Erich Maurers støbte medalje fra 1993 over den legendariske billedhugger og Pearyland-forsker grev Eigil Knuth (1903-96). Knuth, der havde kontor på Nationalmuseet, foretog epokegørende arkæologiske undersøgelser på Grønland lige fra 1932 til 1995.

Ellers var Thomas Lautz meget optaget af ikke-monetære betalingsmidler, og efter studierejser fremlagde han i 1999 den store publikation *Steinreich in der Südsee: traditionelle Zahlungsmittel in Mikronesien*.

Thomas Lautz var en farverig skikkelse i den numismatiske verden. Han blev 29. august bisat i familiegravstedet i Waldbröhl, cirka 30 km øst for Köln.

JSJ

¹ En fortegnelse over de første 162 hæfter udkom 2002.

Ivann (Ioann) Bruun

13. februar 1926-5. oktober 2009

Ivann Bruun var sønnesøn af den berømte danske storsamler L.E. Bruun (1852-1923). Efter farfaderens bestemmelse indtrådte han, da han blev myndig, som formand i den bestyrelse, som ifølge testamentet administrerede Samlingen efter stifterens død. Ivann Bruuns

erhvervsmæssige baggrund lå i Østasiatisk Kompagni (ØK), blandt andet i Sydafrika, men da han vendte hjem varetog han med iver og engagement sit hverv, hvor vi husker ham som en veloplagt og optimistisk formand. Han trak sig tilbage med udgangen af 1994,

men vendte en halv snes år senere tilbage til familiehistorien. Sammen med Flemming Weye, der som erhvervsaktiv havde resideret i 'villaen' i Havnegade (hvor boligselskabet AAB har hovedsæde) udgav han i 2006 den spændende portrætbog om L.E. Bruun, Smør og mønter: historien om storkøbmanden og møntsamlere Lars Emil Bruun¹.

Ivann Bruun havde haft en omskiftelig tilværelse, men vi hans venner glædede os, da 'kom i havn' i sit ægteskab med Bente Bruun. De fik nogle lykkelige år i Farum. Desværre ikke så mange, som man kunne ønske, da Bente blev alvorligt syg og døde.

Jørgen Hede og Jørgen Steen Jensen

¹ Anmeldt af Ian Wiséhn, her i bladet, 2007, s. 131-33.

Museumsinsp. dr.phil. Morten Axboe

Guldbrakteaterne fra folkevandringstiden - smykker, amuletter og offergaver

onsdag 25. november 2009 kl. 19.00

Bethesda, Rømersgade 17 (Israels Plads), København K

Arrangør: Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling og Dansk Numismatisk Forening

Unionsmøde, København 2010

*Dansk Numismatisk Forening byder velkommen til
Nordisk Numismatisk Unions møde i København 2010.*

Fredag 28. maj 2010, velkomst i København

Lørdag 29. maj 2010, foredrag og unionsmøde

Søndag 30. maj 2010, udflugt

Endelig program og priser følger senere.

Eventuelle spørgsmål kan sendes til

e-mail: formand@numismatik.dk

DANSK NUMISMATISK FORENING

Medlemsmøder

Bethesda, Rømersgade 17 – Israels Plads,
København K. Kl. 18.15

Onsdag 18. november 2009

Onsdag 16. december 2009

Foredrag, Bethesda, Rømersgade 17

Onsdag 25. november 2009 kl. 19.00

Museumsinspektør dr.phil. Morten Axboe
Guldbrakteaterne fra folkevandringstiden

- smykker, amuletter og offergaver

NB: datoerne er ombyttet i Numismaisk

Rapport 102.

<http://www.numismatik.dk>

NORSK NUMISMATISK FORENING

Norsk Numismatisk Forening

Alle medlemsmøter avholdes på Grand Hotel,
Karl Johansgate 31, møterom Gerhardsen.

Kommisjonsbud til peroenge@nokab.no eller
Per Olav Engeset, Peiskrokveien 15, 1482
Nittedal.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING

Mötesdagar, 2009
26 november

Mötena äger rum på IOGT:s Ordenslokal,
Kungsgatan 16A, Malmö, kl 19:00 med vis-
ning av mynten från 18:00.

SUOMEN NUMISMAATTINEN YHDISTYS NUMISMATISKA FÖRENINGEN I FINLAND

Numismatiska Föreningen i Finland
Föreningens klubblokal: Mechelininkatu 15
B 47, FIN-00100 Helsingfors.
Tel. 358-9-66 22 81, tisdagar kl. 9-13 och
torsdagar kl. 13-17.
Fax 358-9-6228 0204.

Samtidigt gäller dessa tider för auktionsför-
rättare Hannu Männistö.
Hemsida: <http://www.snynumis.fi>
Formand: Aimo Linkosalmi
e-mail: sny@snynumis.fi

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar
– gärna med sällskap.
SNFs kansli, Banérgatan 17 nb, SE-115-22
Stockholm. Tel. 46-(0)8-667 5598; fax 667
0771. Buss nr. 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag och
torsdag.

Stängt: Midsommar - 1 september; jul- och
nyårshelgerna.

Internet hemsida:
<http://www.numismatik.se>
E-mail: info@numismatik.se

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad
udgives siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union.
Udkommer i 2010 med fire numre, februar, maj, august,
og november.
Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henven-
delse til redaktionen for 150 DKK. plus moms. I år 2010
porto i Danmark 60 DKK., Norden og Europa 85 DKK.,
andre verdensdele 110 DKK.
Ret til ændringer forbeholdes

Redaktionen:

Hovedredaktør: museumsinspektør
Jens Christian Moesgaard.
Adresse: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet, DK-1220 København K.
Tlf.: 33 47 31 44.
E-mail: jens.christian.moesgaard@natmus.dk

Ansvarlig over for presseloven: Formanden for Dansk
Numismatisk Forening, økonomikonsulent Preben
Nielsen.

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de fem lande.

Annonceredaktion: Preben Nielsen
Galionsvej 12, 2 th.
1437 København K
Tlf. (dag) 20 20 78 16.

Eftertryk af artikler m.v. kun med forfatterens tilla-
delse og kun med angivelse af kilden.
Afleveret fra trykkeriet 4. november 2009
Frederiksberg Bogtrykkeri A/S.

Sælg mønter på auktion

Møntauktionerne nyder netop nu stor bevågenhed med høje priser til følge!

Traditionel auktion:

Indlevering til Bruun Rasmussens efterårsauktion er i fuld gang. Vi søger mønter, pengesedler og medailler i alle genrer. Især søges emner til auktionens tema "Guldmønter".

Net-auktion:

Den anden søndag i hver måned afholdes net-auktion. Her findes materiale i alle kategorier inden for mønter, pengesedler og medailler. Indleveringer modtages løbende.

For yderligere information se bruun-rasmussen.dk eller kontakt møntafdelingen på telefon +45 8818 1200 / e-mail: monter@bruun-rasmussen.dk

Vurderingsbesøg i hele landet efter aftale.

*Frankrig, samling af
13 forskellige hovedtyper af
guldtvefrans fra 1800-tallet.
Hammerslag: 14.000 kr.*

BRUUN RASMUSSEN
MØNTAUKTIONER

København	Århus	Syddjylland	Fyn	Ålborg
8818 1111	8818 1100	8818 1233	8818 1232	9812 0212

POST**PP**

DANMARK

Returneres ved varig adresseændring

AURUM AUKTIONER AB

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog*Vi söker alltid bättre mynt, sedlar, medaljer,
polletter och litteratur!*Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.sewww.aurumauktioner.se

OSLO MYNTHANDEL

International association
of professional numismatics**Inkognitogaten 33 A 0256 Oslo, Norge**

Postboks 2745 Solli N-0204 Oslo, Norway

telefon: +47 23 10 00 00

Fax: +47 23 10 00 25

MYNTER • SEDLER • MEDALJER KJØP • AUKSJON MYNTER • SEDLER • MEDALJER

NYHEDER

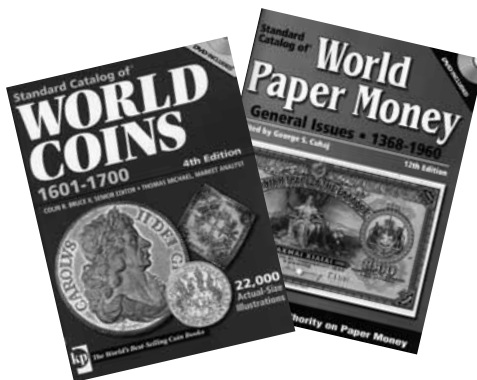
Standard Catalog of World Coins 1601-1700

4. udg. 2009. 1439 sider. Inkl. DVD.

Pris kun 485,-

Standard Catalog of World Paper Money. 1368-1960

12. udg. 2009. 1223 sider. Inkl. DVD.

Pris kun 485,-**PILEGAARD MØNTER& BØGER. ALGADE 65, 9000 AALBORG**
Tlf. +45 98 139 000 pi@stofanet.dk www.antikvar.dk/pilegaard

ISSN 0025-8539